

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

**K MOŽNOSTEM ZAČLENĚNÍ HV DO PROGRAMU VÝCHOVNÉ
PRÁCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Piorecká

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2020

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí mé práce PhDr. Štěpánce Liškové, Ph.D. za cenné rady, inspiraci a čas, který mi věnovala. Také děkuji své rodině a všem, kteří mě při psaní bakalářské práce jakýmkoliv způsobem podpořili.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD.....	3
Teoretická část	
1 PROGRAM VÝCHOVNÉ PRÁCE V MŠ.....	4
2 HUDEBNÍ VÝCHOVA V MŠ A JEJÍ SPECIFIKA.....	13
2. 1. Hudební schopnosti	14
2. 2. Ontogeneze hudebnosti	16
2. 3. Didaktické zásady v hudební výchově v mateřské škole.....	20
3. Druhy hudebních činností v MŠ	21
3. 1. Pěvecké činnosti v MŠ	21
3. 2. Poslechové činnosti v MŠ.....	25
3. 3. Instrumentální činnosti v MŠ.....	29
3. 4. Hudebně pohybové činnosti v MŠ	32
4. K možnostem propojení hudební výchovy s jinými výchovnými programy.....	34
5. Požadavky na učitele, učitelku v MŠ v souvislosti s hudební výchovou.....	36
6. Evaluace v MŠ.....	38
Praktická část	
7. Hudební výchova ve školním vzdělávacím programu.....	40
8. Činnosti k rozvoji hudebních schopností.....	45
9. Příklady hudebních činností v MŠ.....	50
9. 1. Příklady pěveckých činností v MŠ.....	50
9. 2. Příklady poslechových činností v MŠ.....	52
9. 3. Příklady instrumentálních činností v MŠ.....	55
9. 4. Příklady hudebně pohybových činností v MŠ.....	56
10. Tematické celky v MŠ.....	59
10. 1. Téma: Podzimní počasí.....	59
10. 2. Téma: Pohádka O Řepě.....	60
10. 3. Téma: Na svatého Martina kouřívá se z komína.....	61
10. 4. Téma: Nový rok a Tři králové.....	63
ZÁVĚR	65
RESUMÉ.....	66
Summary	67
SEZNAM LITERATURY	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	I

SEZNAM ZKRATEK

HV	Hudební výchova
MŠ	Mateřská škola
PV	Předškolní vzdělávání
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
TVP	Třídní vzdělávací program

Úvod

Hudební výchovu považuji za důležitou součást výchovné práce, která by neměla být opomíjena např. z důvodu žádného nebo dokonce negativního vztahu k hudbě učitelky v mateřské škole (dále jen MŠ). Dle prokázaných výzkumů se může hudebnost rozvíjet i v dospělém věku, je to ale výrazně složitější a výsledky už nebývají tak výrazné jako u dětí. V ideálním případě by rodiče již v prenatalním období měli pěstovat pozitivní vztah k hudbě (zpěv matky, poslech hudby) a od narození se snažit dítě hudebně rozvíjet, a to nejen do doby, než dítě nastoupí do MŠ, ale v podpoře hudebnosti mohou dále pokračovat ve spolupráci s MŠ i v době, kdy již dítě dochází do mateřské školy. Je důležité hudební výchovu začleňovat vhodným způsobem a v dostatečné míře do výchovné práce v MŠ. Existuje velký počet možností zařazení hudební výchovy do programu výchovné práce. Ve své bakalářské práci bych se chtěla zaměřit na vhodné možnosti zapojení hudební výchovy do programu výchovné práce, objasnit didaktické zásady zařazování a aplikování hudební výchovy v MŠ, aby byla hudebnost rozvíjena správným způsobem a upozornit na možná rizika, která by mohla vést k poškození dětí, pokud by např. nebyly dodrženy didaktické zásady hudební výchovy pro předškolní věk. Sama mám hudbu velice ráda a považuji ji za přirozenou součást nejen výchovné práce v MŠ, ale i za přirozenou součást svého života. Chtěla bych se ve své práci podělit o konkrétní zkušenosti s realizací hudebních činností v MŠ. Budu velice ráda, pokud má práce nebo část mé práce, pomůže studentům oboru předškolní a mimoškolní pedagogiky, začínajícím učitelkám, jako inspirace či návod, jakými způsoby lze hudební výchovu vhodně začleňovat, případně čtenářům objasní zásady práce v hudební výchově pro předškolní věk. Děti by v mateřské škole měly být seznámeny s dostatečným množstvím možností hudebního rozvoje prostřednictvím hudební výchovy, aby se komplexně rozvíjela jejich hudebnost a také, aby se u nich vytvořil pozitivní vztah k hudbě. Mým cílem je nejprve vymezit pojem výchovné práce v MŠ a objasnit, čím se výchovná práce řídí, co ji ovlivňuje, dále specifikuji druhy hudebních schopností, seznámím čtenáře s hudebním vývojem dítěte předškolního věku a didaktickými zásadami v hudební výchově v MŠ. Následně se zaměřím na druhy hudebních činností v MŠ, možnosti propojení hudební výchovy s jinými výchovnými programy, neopomenou požadavky na učitele a evaluaci. V praktické části uvedu některé příklady začlenění hudební výchovy do programu výchovné práce v MŠ.

1 PROGRAM VÝCHOVNÉ PRÁCE V MŠ OD ROKU 2004

Cílem této kapitoly je objasnit, co je výchovná práce v mateřské škole, její specifika, z čeho výchovná práce vychází a také čím se řídí.

V roce 1989 přestal být závazně platný Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy z roku 1984, kterým se do té doby mateřské školy musely řídit. Tento program obsahoval tzv. výchovná zaměstnání. Hudební výchova se v rozmezí tohoto období zaměřovala na jednotlivé hudební činnosti – zpěv, pohyb, poslech a hru na instrumentální nástroje. Výhoda zcela jistě spočívala v dodržování posloupnosti metodických postupů v hudební výchově, ale jednotlivé aktivity probíhaly ve stále stejných neměnných způsobech práce a často zcela chyběl kreativní přístup. Výchovná zaměstnání měla jasně danou časovou dotaci. Marie Lišková v publikaci *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání* uvádí, že *výhoda spočívala v pravidelnosti, s jakou se hudební činnosti musely konat, jejich nevýhodou však bylo omezování hudebních činností pouze na dobu povinného hudebního zaměstnání – jedenkrát týdně. (Možnost hudebních chviliek nebyla v mnohých MŠ využívána.)*¹ Velká změna přichází s rokem 2004. Od té doby program jakékoli výchovné práce v MŠ vychází na prvním místě z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV)². Jedná se o veřejný kurikulární dokument na státní úrovni, který je závazný jak pro pedagogy v MŠ, tak ale také pro zřizovatele vzdělávacích institucí i pro jejich odborné a sociální partnery. Tento *současný výchovný systém nabízí hudebním aktivitám mnohem více prostoru*³. Nyní tedy záleží na samotném učiteli, jaký prostor pro hudební aktivity zvolí. Hudební činnosti by neměli být ani nahrazovány jinými činnosti, ale ani opomíjeny kvůli jiným aktivitám.

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi, nejprve v úrovni obecné, pak v úrovni oblastní. Tyto cílové kategorie jsou těsně provázané a úzce spolu souvisejí.

---

¹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha : Raabe, 2006, s. 3.

² SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. 2. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004 [cit. 2020-06-22]. ISBN 80-239-5939-5.

³ LIŠKOVÁ, 2006, s. 3.

Jedná se o tyto kategorie:

- Rámcové cíle = univerzální záměry předškolního vzdělávání. Učitelka by se měla zaměřovat na rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání, osvojení hodnot a získání osobnostních postojů.
- Klíčové kompetence = výstupy dosažitelné v předškolním vzdělávání. Rozlišujeme kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské. Klíčové kompetence jsou velice široké, pedagog by je měl konkretizovat do podoby výstupu z konkrétní činnosti. Využíváme je při plánování i při evaluaci.
- Dílčí cíle = konkrétní záměry příslušející určité vzdělávací oblasti.
- Dílčí výstupy = poznatky, dovednosti, postoje, hodnoty, které odpovídají dílčím cílům.

Obsah vzdělávání je rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí. Každá oblast zahrnuje: dílčí cíle (záměry), vzdělávací nabídku (souhrn činností a příležitostí, které jsou vhodné k naplňování cílů a k dosahování výstupů), očekávané výstupy (předpokládané výsledky) a možná rizika (čeho se vyvarovat, co může ohrozit úspěch vzdělávacích záměrů). Pro učitelku je obsah závaznou normou, ale může s ním zacházet pro ni vyhovujícím způsobem.

Marie Lišková nás upozorňuje, pokud chceme postupovat ve vzdělávacím procesu dle požadavků a předpokladů RVP PV, musíme si být vědomy, jaký vliv má hudební výchova na celkový rozvoj osobnosti:

*Kromě specifických ryze hudebních dovedností rozvíjí hudební aktivity i mnohé jiné oblasti. Mají vliv **na komunikaci, tvořivost, podporují logické myšlení, paměť.** Hudební činnosti přispívají ke kultivaci osobnosti, ke kooperaci, k týmové spolupráci, toleranci, zodpovědnosti, úctě a vzájemnému respektu. Hudba má vliv i na utváření sebedůvěry dítěte, jeho zdravého sebeprosazování, přispívá k objektivnímu hodnocení druhých. Hudební prožitky dávají prostor k vyplavování agresivních sklonů, mají katarzní a relaxační účinek. Z výše uvedeného jasně vyplývá, že hudba ovlivňuje nejen fyzický, ale i psychický vývoj dětí, což naprosto přesně koresponduje s dílčími cíli jednotlivých oblastí RVP PV. ⁴*

---

⁴ LIŠKOVÁ, 2006, s. 7 a 8.

RVP PV je rozdělen do pěti oblastí:

1. Biologická oblast – Dítě a jeho tělo
2. Psychologická oblast – Dítě a jeho psychika

Podoblasti:

- Jazyk a řeč
  - Poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie
  - Sebepojetí, city, vůle
3. Interpersonální oblast – Dítě a ten druhý
  4. Sociálně-kulturní oblast – Dítě a společnost
  5. Environmentální oblast – Dítě a svět

Hudební výchova souvisí se všemi pěti oblastmi RVP PV. Jednotlivé oblasti RVP PV od sebe nemůžeme oddělovat. RVP PV také umožňuje propojování hudebních aktivit s aktivitami mimohudebními.⁵

Záleží především na osobnosti a zodpovědnosti učitelky dát hudebním aktivitám takový prostor, jaký si právem zaslouží. Tato problematika je mnohem širšího rázu, než se na první pohled zdá. Souvisí především s kvalitním vzděláním pedagogických pracovníků předškolní výchovy, a to zejména na poli jejich praktických schopností a dovedností. (Hře na hudební nástroj či zpěvu se velmi těžko učí již dospělí lidé.) Je velmi důležité věnovat pozornost možným rizikům, která by mohla vést k opomíjení či nahrazování hudebních aktivit jinými. Hudební činnosti totiž nahradit nelze.⁶

Možnosti hudební výchovy v jednotlivých oblastech RVP PV:

1. Dítě a jeho tělo

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti biologické je stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho

---

⁵ Mimohudební aktivity jsou např. výtvarné, dramatické, jazykové, pracovní apod.

⁶ LIŠKOVÁ, 2006, s. 3.

pohybových i manipulačních dovedností, učit je sebeobslužným dovednostem a vést je ke zdravým životním návykům a postojům.⁷

Vzdělávací cíle v této oblasti realizujeme pomocí těchto hudebních činností: správného postoje a držení těla při zpěvu, zpěvem písní, správného vedení dechu, ovládnutí dechového svalstva, poznávání a uvědomování si artikulačního aparátu, základních hudebně-pohybových činností (pochod, běh, poskoky), pohybových a tanečních her, pohybovým ztvárněním písní, pohybovou improvizací, hrou na tělo, hrou na instrumentální i jiné nástroje a manipulací s nimi, rozlišováním zvuků, tónů, poslechem reprodukováné a živé hudby.

2. Dítě a jeho psychika

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.⁸

Tato oblast obsahuje tři podoblasti: Jazyk a řeč; Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace; Sebepojetí, city a vůle.

Jazyk a řeč

Záměry této podoblasti můžeme v souvislosti s hudební výchovou realizovat těmito činnostmi: hry se slovy – rytmizace, melodizace slov a říkadel, hra na ozvěnu, hra na otázku a odpověď, zpěv písní, hra na tělo ve spojení s deklamací slov, sousloví a říkadel, práce s tělem (pantomima, improvizace, mimika, komunikační hry). Reprodukce emocí a názorů vyjádřená prostřednictvím hry na hudební nástroje, pojmenování hudebních nástrojů, sluchové a rytmické hry, rozlišování charakteristických zvuků hudebních nástrojů, hudební dialog – komunikace dětí prostřednictvím hry na hudební nástroj, nonverbální reakce na poslech hudby.

---

⁷ RVP PV, 2018, s. 15.

⁸ TAMTÉŽ, s. 17.

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

Činnosti naplňující cíle této podoblasti jsou: Hry s písněmi (např. poznej píseň podle melodie), jak skončí písnička (melodický závěr), hledání společných znaků nebo rozdílů dvou písní, dramatizace písně, zpěvní hra na otázku a odpověď, pěvecká improvizace, melodizace slov, slovních spojení, říkadel, zpěv písní, tance a taneční hry, pohybová a hudební improvizace, hra jednoduchých ostinat, rytmická či melodická hra na ozvěnu, instrumentální hra, hry k rozvoji sluchu, práce s hudebně vyjadřovacími prostředky.

Sebepojetí, city, vůle

Cíle této podoblasti realizujeme sebezpoznáním a uvědomováním si vlastní identity v souvislosti s hudbou, individuálními pochvalami vedoucími k posílení sebevědomí v souvislosti s hudbou, vytrvalostí, sebeovládáním a soustředěním v souvislosti s hudebními činnostmi, respektováním pravidel při hře více dětí, prožíváním radosti při zvládnutí hudebního úkolu, vyjádřením vlastních prožitků v hudbě.

3. Dítě a ten druhý

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.⁹

Vzdělávací cíle v této oblasti naplňujeme hudební spoluprací s ostatními (kdo a kdy bude hrát), ovlivňováním nálady druhých pomocí hudebních činností, vzájemným respektováním při hudebních hrách, respektováním, vnímáním a tolerováním hudebního citění a hudebních názorů ostatních, učením se spolupráce a zodpovědnosti při nácviu hudebního vystoupení.

4. Dítě a společnost

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si

---

⁹ RVP PV, 2018, s. 23.

potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.¹⁰

Vzdělávací cíle této oblasti můžeme naplňovat pomocí hudebních činností, které mohou přispívat k vytváření pohodové atmosféry v mateřské škole, např. rituály, lidové písně a písně související s regionem, ve kterém děti žijí, dále hudebními činnostmi, které souvisejí s lidovými nebo místními zvyky, činnostmi souvisejícími s tradičními svátky, jako jsou např. Vánoce nebo Velikonoce, poslechovými činnostmi vedoucí k rozvoji estetického vkusu u dětí, uvědomění si důležitosti souhry a spolupráce jednotlivých členů hudebního tělesa, hudebními vystoupeními, besídkami, tradičními kulturními akcemi, aktivitami mimo MŠ (návštěva koncertu, účast dětí na regionálních slavnostech, výročích).

5. Dítě a svět

Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.¹¹

Záměry realizujeme pomocí seznamování s kulturou vzdálenějších krajů a zemí nebo s významnými hudebními událostmi (např. Pražské jaro), pomocí písní o přírodě – zvířatech, rostlinách. Při zpěvu můžeme také použít krátké popěvky písní cizích národů nebo etnických menšin (např. romské písně), přispět může i vhodně tematicky zaměřený poslech programní hudby (např. Vivaldi – Čtvero ročních období), pohybové improvizace vycházející např. z afrických nebo orientálních tanců.

Zavedením RVP PV vznikly také tyto požadavky: požadavek akceptace přirozených vývojových specifik dětí předškolního věku, uplatňování odpovídajících metod a forem práce, které jsou vhodné pro předškolní věk, důsledné vázání vzdělávání k individuálně

---

¹⁰ RVP PV, 2018, s. 25.

¹¹ TAMŽÉŽ, s. 27.

různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, požadavek integrovanosti vzdělávání, požadavek praktické aplikace cílů předškolního vzdělávání v praxi, vymezení základních podmínek, které je potřeba dodržovat při vzdělávání dětí, požadavek evaluace (bude podrobně rozepsán v kapitole o evaluaci) a požadavek vytvářet vlastní školní vzdělávací programy.

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je základním pedagogickým dokumentem, který vychází z RVP PV. Každá škola si ho vypracovává sama, přičemž se musí řídit pravidly a zásadami, které jsou stanoveny v RVP PV. Pro tvorbu i úpravu mají školy k dispozici metodickou podporu. Na jeho tvorbě se mohou podílet všichni pedagogové dané školy, odpovědnost za jeho zpracování nese ředitel školy. Také rodiče by měli mít možnost se k němu vyjádřit. Dle RVP PV, musí ŠVP každé školy obsahovat identifikační údaje o MŠ, obecnou charakteristiku, podmínky a organizaci vzdělávání, charakteristiku vzdělávacího programu, obsah vzdělávání a evaluaci. Vzdělávací obsah v ŠVP by měl být členěn do integrovaných bloků, které by na sebe měly přirozeně navazovat, doplňovat se či prohlubovat. Časová délka integrovaných bloků může být různě dlouhá. Integrované bloky mohou mít podobu programů, projektů či tematických celků. Téma bloků by dětem mělo být blízké, integrované bloky by měly vzájemně propojovat všechny výchovné složky ve všech vzdělávacích oblastech. Výchovná práce vychází i z tohoto dokumentu.

Dalším důležitým kurikulárním dokumentem v předškolním vzdělávání, který ovlivňuje výchovnou práci v MŠ, je třídní vzdělávací program (dále jen TVP). Tento dokument vytváří pedagog pro danou třídu, vychází ze ŠVP dané školy, která v ŠVP stanoví pravidla pro jeho zpracování. Vztahuje se k plánování, realizaci i evaluaci vzdělávání v konkrétní třídě MŠ. Bloky v TVP jsou zpracovány konkrétně vzhledem k podmínkám dané třídy a obsahují konkrétní cíle. Tvoření příprav dnes nabízí mnohem větší kreativitu, ale určité komplikace se mohou objevit v souvislosti s dodržením metodických postupů hudební výchovy. Dalším rizikem může být nereálnost najít vhodnou píseň ke specifickému dlouhodobému tématu. Výchovná práce je tedy souhrnem činností a příležitostí, které jsou vhodné k naplňování vzdělávacích cílů RVP, ŠVP a TVP a k dosahování očekávaných výstupů z těchto cílů.

Než přistoupíme k popisu možností začlenění hudební výchovy do programu výchovné práce MŠ, je nutné si také vysvětlit, k čemu je hudební výchova v MŠ důležitá a na co vše má vliv.

Na stránkách *Hudební výchovy v mateřské škole* Jiřího Zezuly a Olgy Janovské se dočteme, že hudební výchova *usiluje o účinné rozvíjení hudebních schopností dětí, o probouzení jejich estetických zájmů, postojů a tvořivých přístupů k hudbě. Směřuje k úspěšnému osvojování přiměřených hudebních dovedností dětí, k tříbení jejich estetického cítění i hudebně kulturních návyků.*¹²

*Hudba se svou uměleckou jedinečností obrací k člověku, svou emocionální a estetickou působivostí ho nesmírně obohacuje i kultivuje. Už pro nejmenší dítě je hudba zdrojem bohatých, nezastupitelných zážitků. Dítě se učí hudbě slyšet, hudebně se vyjadřovat, hudebně myslet, porozumět hudebnímu vyjádření a citově je prožívat. Tím se také stává citlivějším, ušlechtlejším, vůči světu otevřenějším, niterně bohatším. Tyto schopnosti i vlastnosti chceme v dětech probouzet a rozvíjet, protože tím spoluvytváříme základ budoucí harmonicky vyrovnané osobnosti. V tom spočívá i velká odpovědnost výchovné a vzdělávací práce již v mateřské škole.*¹³

Dle výsledků psychologických výzkumů mohou náhlé hudební podněty u dětí, ale i dospělých zrychlovat srdeční tep i krevní tlak anebo naopak některé hudební podněty mohou působit uklidňujícím způsobem a mohou být využity k relaxačním účelům.

*Na psychiku dítěte může však hudba působit ještě výrazněji: aktivizuje celou jeho citovou sféru, všechny smysly, je schopna v dětském posluchači vyvolávat emocionální odezvu, fantazii, představivost (leckdy např. v představě i různá spojení s mimohudební skutečností, s určitými situacemi nebo událostmi).*¹⁴

Jak z výše uvedeného vyplývá, zařazení hudební výchovy do stylu výchovné práce je velmi důležité z mnoha hledisek a může mít mnoho pestrých podob. Při zařazování hudební výchovy do stylu výchovné práce by měl pedagog usilovat o všestranné rozvíjení a osvojování hudebních schopností u dětí, o vytváření pozitivního vztahu a přístupu k hudbě, a to vše s přihlédnutím k aktuálnímu věku dítěte, ale i k individuální úrovni hudebních schopností jednotlivých dětí ve třídě, aby byl efekt zařazení co nejúspěšnější a nedocházelo k hudebnímu poškození dětí, někdy třeba i nenávratnému (bojovat proti křiku, proti

¹² ZEZULA, Jiří a Olga Janovská. *Hudební výchova v mateřské škole: (metodika) : učebnice pro 2. až 4. ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách i pro praxi učitelů mateřských škol.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 8 a 9.

¹³ ZEZULA, JANOVSKÁ, 1987, s. 9 a 10.

¹⁴ TAMTÉŽ, s. 10.

nedostatečné kontrole zpěvního i mluvního projevu dětí). Také nesmíme zapomínat ani na dostatečný rozvoj hudebně nadaných dětí. Při zařazení jakýchkoli činností je důležitá motivace dětí, hudební výchova může být úzce propojena s dalšími výchovami, jako je např. tělesná, výtvarná, a dramatická výchova. Toto propojení může být využito současně jako motivace, podrobně si o tom napíšeme v dalších kapitolách. Každé dítě má právo na hudební výchovu. Jedním z důležitých cílů při začleňování hudební výchovy v MŠ by měla být také pomoc dětem hledat cestu k hudbě a vytvářet pozitivní vztah k hudebním činnostem.

Jestliže děti projevují stálou potřebu hudby, je to důkaz, že jsou na správné cestě, že jsou dobře vedeny.¹⁵

---

¹⁵ ZEZULA, JANOVSÁ, 1987, s. 11.

2 HUDEBNÍ VÝCHOVA V MŠ A JEJÍ SPECIFIKA

Abychom dokázali vhodně zvolit hudební činnosti ve výchovné práci, je důležité vědět, jaké máme hudební schopnosti a jakým způsobem je můžeme rozvíjet, jaká je hudební úroveň dítěte předškolního věku a také jsou, v souvislosti se začleňováním hudební výchovy v MŠ, důležité didaktické zásady v hudební výchově.

Téměř všechny děti mají předpoklady k tomu, aby získaly určitý vztah k hudbě a osvojily si jisté dovednosti, které jim umožní hudební činnost. Tento vztah k hudbě, spojený s určitou úrovní hudebních schopností, nazýváme hudebností.¹⁶ Nakolik může být dítě hudebně úspěšné, ale závisí na jeho hudebních vlohách a schopnostech.

Pro snadnější orientaci se pokusíme vymezit tyto a další klíčové pojmy z hudební psychologie:

Hudební vlohy – dispozice: jsou vrozené anatomické a psychofyzilogické kvality mikrostruktury mozku, nervové soustavy a analyzátorů, zejména sluchového a pohybového. Jsou základem pro emocionální citlivost k hudbě, pro způsob hudebního vnímání, úroveň hudební aktivity i pro celkový vztah k hudbě. V málo podnětném prostředí se vlohy nemusí rozvinout, a dokonce mohou zakrnět. Na tom, jaké má člověk vlohy k vykonávání určitých hudebních činností se tak spolupodílí například to, jakou má kapacita plic, jaká je kvalita jeho hlasového ústrojí, jak jsou vybaveny jeho rezonanční dutiny. Dle některých výzkumů existují i kvalitativně odlišné dispozice pro hudební paměť, představivost a fantazii. Všechny tyto individuální vlastnosti se na základě působení podnětů i vlastní činnosti přetvářejí ve schopnosti a dovednosti. Hudební vlohy, stejně jako jiné vlohy, úzce souvisí s faktorem dědičnosti. Hudebněpsychologické výzkumy předpokládají, že *každé tělesně a duševně zdravé dítě, má alespoň minimální hudební vlohy k tomu, aby mohlo splnit požadavky všeobecné hudební výchovy.*¹⁷

Hudební dovednosti: jsou učením získané dispozice k úspěšnému vykonávání konkrétní specifické hudební činnosti (zpěv, tanec, hra na nástroj)

Hudební nadání: za hudební nadání považujeme výrazné hudební vlohy jedince, které se často nápadně projevují již v raném dětství.

¹⁶ ZEŽULA, JANOVSÁ, 1987, s. 16.

¹⁷ SEDLÁK František, VÁŇOVÁ Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha : Karolinum, 2013, s. 53.

Hudební sluch: je komplexní schopnost *adekvátně vnímat hudbu jako strukturu hudebně tvárných prostředků nesoucích hudební obsah, za schopnost umožňující hudební činnosti a provozování hudby.*¹⁸

2.1 HUDEBNÍ SCHOPNOSTI

Hmotným základem hudebních schopností jsou vlohy. Jedná se o individuální vlastnosti, které tvoří předpoklad určitých činností, zároveň jsou těmito činnostmi rozvíjeny a utvářeny. *Hudební schopnosti nejsou v ontogenezi neměnnou strukturou. Jejich kvalita i kvantita se mění v závislostech na vlohovém základu, na procesech zrání, na věku jedince, rozhodujícím způsobem pak na sociálních vlivech (prostředí a výchova). Hudební schopnosti mohou tvořit jen takové psychické vlastnosti a struktury, které – i když se vývojově mění – se projevují a přetrvávají po celý život.*¹⁹

Základní hudební schopnosti, které se snažíme u dětí rozvíjet jsou:

- a) Smysl pro výšku tónu a pro tonalitu
- b) Schopnost hudební sluchové představivosti
- c) Smysl pro rytmus

Vzájemná spolupráce těchto hudebních schopností je podmínkou jakékoli hudební činnosti.

- a) **Smysl pro výšku tónu a pro tonalitu** – jedná se o *schopnost citově postihnout tonálně výškové vztahy k určitému tonálnímu centru – k tónice.*²⁰ Výška tónu je udávána počtem kmitů. Lidské ucho vnímá v rozmezí cca od 16 do 16000 Hz (hertz = 1 kmit za sekundu). Horní i spodní hranice se u jednotlivců liší, stárnutím se horní hranice vnímání výrazně snižuje. Mimo tyto hranice přesnou výšku nerozlišujeme, vnímáme ji pouze přibližně pomocí témbrových („barevných“) znaků. Vysoké tóny vnímáme jako „ostřejší, lehčí, světlejší“, nízké jako „těžké, temné, více objemné“. I dítě při prvních pokusech právě takto vnímá tóny, tedy např. vysoký tón označí jako tenký a hluboký zase jako tlustý. Je nejen zajímavé, ale i důležité, že veškeré písně a instrumentální skladby, které jsou určeny pro děti předškolního věku, mají tonální základ. Proto při činnostech, které nám rozvíjí smysl pro výšku tónu, nám současně

¹⁸ SEDLÁK František, *Metodologická východiska zkoumání hudebního vývoje člověka*. IN *Hudba v rozvoji lidské osobnosti*. Praha 1976, s. 50.

¹⁹ SEDLÁK, VÁŇOVÁ, 2013. s. 54.

²⁰ ZEŽULA, JANOVSÁ, 1987, s. 17.

budou pomáhat utvářet a rozvíjet tonální citění. Budeme tedy pracovat s hudebními celky, jako jsou drobné popěvky a melodie, jelikož jsou tonálně zakotvené v určité tónině. Příklady her, které nám pomohou rozvíjet smysl pro výšku tónu a tonalitu jsou uvedeny v praktické části v kapitole č. 8.

- b) **Schopnost hudební sluchové představivosti** – schopnost vytvářet tónové představy a rytmické vztahy a záměrně je užívat v reprodukčních a tvořivých hudebních projevech. Tato schopnost je někdy také nazývána „vnitřním sluchem“. Pro rozvoj je dobré spojovat sluchové a zrakové představy, tzn. že dítě nejprve vidí učitelku hrát na hudební nástroj a pak se pokouší o vlastní hru, při učení písni melodií nejprve zazpíváme. V hudební výchově začínáme právě hudebně imitacími hrami, kdy děti přímo napodobují hlas učitelky, později zařazujeme hry improvizací a tvořivé, kdy děti mohou uplatnit určitou samostatnost. Vytváření hudebních představ pouze poslechem je také možné, ale obtížnější, proto je dobré aktivně zapojovat zrakový a pohybový aparát. Příklady her, kterými rozvíjíme hudební sluchovou představivost, jsou uvedeny v praktické části v kapitole č. 8.
- c) **Smysl pro rytmus** – *rytmické citění (smysl pro rytmus) považujeme za schopnost vnímat a prožívat hudební rytmus, adekvátně na něj motoricky reagovat, reprodukovat ho a vytvářet.*²¹ Rytmické citění rozvíjíme při všech hudebních činnostech. Rytmus je základním hudebně výrazovým prostředkem hudby, znázorňuje nám jednotlivé časové úseky hudby (jednotlivé tóny, pauzy). S rytmem se dítě setkává již v prenatálním období, a to v podobě tlukotu matčina srdce. Dále nás rytmický řád provází po celý život, ať už jako součást naší řeči, v chůzi, v našem prožívání (změna srdečního tepu), ale můžeme ho najít i při pozorování okolní přírody (déšť, příliv – odliv, měsíční cyklus, střídání ročních období). *Nejsnáze se vnímá a reprodukuje rytmus v rychlostech 80 – 140 úderů metronomu (počítacích dob) za minutu. Dětský projev v takovémto svižném tempu je rytmicky aktivnější, přesnější a v daleko větší míře rozvíjí smysl pro rytmus. Pro hudebně pedagogickou práci je důležité vědět, že smysl pro rytmus má – aspoň do určité míry – téměř každý člověk, avšak výchova rytmického citění je obtížnější, než je tomu u jiných hudebních*

²¹ SEDLÁK, VÁŇOVÁ, 2013, s. 141.

*schopností.*²² Dle výzkumů se arytmie objevuje pouze u 3 % populace. Pomalejší tempa volíme k navození relaxace, ke zklidnění a před usnutím. Hry s rytmem by měly být pravidelnou součástí celé předškolní výchovy. Pravidelné realizování těchto rytmických her má na dítě pozitivní dopad hned v několika oblastech: pomáháme jeho hudebnímu rozvoji, posilujeme jeho schopnost hledat a udržovat životní řád, rozvíjíme řečové schopnosti, posilujeme vědomí kolektivní sounáležitosti, spolupráce i zodpovědnosti za společné dílo. Mezi praktické činnosti patří realizace rytmu písně, metra, pulzace, hra v pauze, hra konce frází, kadence pro hru v pauze. Rozvoj rytmického cítění realizujeme nejlépe pomocí metodické řady rytmického cítění, tzn. postupujeme od nejjednoduššího k nejtěžšímu.

Metodická řada rytmického cítění: rytmus deklamovaného slova, sousloví, vět, pak zařazujeme říkadla (nejprve ve dvoudobém metru), pokračujeme rytmem písní, následuje rytmické vyjádření metra, pak pulzace, hra v pauze a nakonec rytmické ostinato. Činnosti k rozvoji rytmického cítění jsou zařazeny v praktické části, a to v kapitole č. 8.

V souvislosti s hudebními schopnostmi neopomeneme zmínit někdy používaný pojem: Amúzie. Termín označuje výrazné poruchy hudebních schopností, jejich nízkou úroveň, někdy je tento pojem používán jako synonymum nehudebnosti. Skutečná amúzie se ale vyskytuje pouze u 3% populace. Na tento termín upozorňujeme zejména proto, že se v mateřské škole můžeme setkat s dítětem, u kterého se budeme domnívat, že trpí amúzií, ve skutečnosti se ale může jednat spíše o dítě, které je hudebně nerozvinuté a nerozezpívané.

2.2 ONTOGENEZE HUDEBNOSTI PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Dítě prochází různými vývojovými etapami. Každá etapa vývoje je charakteristická odlišným způsobem vnímání, myšlení, vyjadřování, prožívání a chování dítěte. Během hudební ontogeneze může docházet, vzhledem k intenzitě a systematickosti výchovného působení, k rozmanitým skokům nebo dokonce i k přeskočení dílčí podetapy. Již v předškolním věku mohou mezi dětmi existovat značné individuální rozdíly. Vzhledem k těmto individuálním

---

²² ZEŽULA, JANOVSÁ, 1987, s. 9 a 10.

rozdílům uvádíme i ontogenezi vývojové etapy, která je charakteristická pro děti, které ještě nechodí do MŠ.

Periodizace hudebního vývoje předškolního dítěte, dle Františka Sedláka²³

- **Období nemluvněte a batolete (od narození do dovršení 3. roku)** – hudební vývoj tvoří součást psychického a tělesného vývoje dítěte. Sluchový analyzátor funguje několik dní po narození, dokáže zpracovávat i hudební podněty a také zprostředkovává tzv. palpebrální reflex²⁴ na silnější zvukový podnět. Názory na výskyt sluchové dominanty²⁵ se liší, někteří ji zařazují již do druhého týdne života, jiní až do prvních tří až čtyř měsíců po narození. U středně silných zvucích se dítě zklidní, znehybní, naopak při silných zvukových podnětech sebou dítě trhne. Rychle se zvyšuje citlivost sluchu. Mezi druhým až pátým měsícem reaguje kojeneček dříve na mluvní hlas a zpěv matky než na zvuky hudebních nástrojů. Díky tomu již v prvních měsících života matky uklidňují zpěvem plačící dítě. Zpěv matky také pomáhá vytvářet sociální vazbu dítěte k matce a zajišťuje mu citové a senzorycké podněty a umožňuje mu přirozeně diferenciovat tónové podněty. Tato diferenciací je zpočátku málo přesná, do půl roku reaguje na větší intervaly (kvintu, tercii), ke konci prvního roku na celý tón a půltón. Dítě projevuje radost ze zvuků, chce je opakovaně slyšet a také samo vyluzovat. Vytrvale a se zaujetím vytváří zvuky údery do předmětů kolem sebe. Z vnímané hudby dítě nejprve zaujme rytmus a tempo hudby, náhlé dynamické změny, hudební přízvuk (akcent) a výrazné změny barvy (témbru). Až pak se rozvíjí citlivost k výšce tónů (nejprve k větším výškovým rozdílům). Zpočátku je hudební vnímání synkretické a globální. Nejraději a nejlépe dítě vnímá ty hudební podněty, které ho podněcují a uspokojují jeho potřeby hudebně se projevit. Důležitý je vývoj motorických složek, které mohou hudební vnímání urychlit a zpřesnit, stejně tak k urychlení může pomoci zrakový analyzátor. Již půlroční dítě zbystrí pozornost při výrazně a pravidelně rytmizované melodii. V půldruhém roce mnohé děti reagují velmi živě tělesně (rukama, nohama, hlavou, trupem) na výrazný rytmus vnímané hudby, ale až ve třetím roce se tyto tělesné pohyby zpřesňují s hudebním metrem a rytmem. Kojenecké období označujeme

²³ SEDLÁK, VÁŇOVÁ, 2013, s. 357-364.

²⁴ Mžiknutí očních víček

²⁵ Výrazné soustředění dítěte na zvuky

obdobím křiku. Rozsah hlasu novorozence je nejčastěji kolem a^1 . Od třetího až čtvrtého měsíce se rozšiřuje k vyšším i hlubším tónům. Kojenci a batolata většinou tvoří hlas fyziologicky správně, k narušení hlasového orgánu dochází až později – často s příchodem řeči. Děti spojují pohyby rtů při sání s hlasem, tím si procvičují artikulaci. V hlasových projevech dítěte se objevují hlásky *o*, *u* a první souhlásky *m*, *b*. Dítě je vyslovuje krátce a výrazně. Pro období broukání (do 6 měsíce) je typické vyjádření pomocí interjekcí – broukání, výskání, juchání, houkání atd. Při těchto projevech se hlas dítěte pohybuje ve značném hlasovém rozsahu. Vznik těchto zvuků podporujeme „dialogem“ s dítětem, ale i vnímáním hudby. Přestože opakování slov nebývá hned přesné, tak múzické faktory řeči (přízvuk, výrazné akcenty, melodie slov) napodobuje dítě správně. Již po druhém roce u hudebně nadaných dětí předbíhá čistý zpěv jejich nedokonalou mluvu. U ostatních dětí později. Dítě reprodukuje klesající úseky melodie a klesající intervaly, např. malou tercii (častý společný interval dětských říkanek i melodií. Pěvecké pokusy v tomto období často splývají s řečí a tím vzniká „mluvozpěv“ (zpívaná řeč). Dětem se snadněji daří zazpívat jednoduchou krátkou melodii než reprodukovat oddělené tóny. Má-li dítě dostatek pěveckých podnětů, rozvíjí se u něho melodické cítění a schopnost pěvecké reprodukce. Nejúčinnější podnět v tomto období je zpěv matky a sourozenců. Kolem třetího roku se zdokonaluje přesnost pěvecké reprodukce. I když je rozsah pěveckého hlasu individuální, nejčastěji se pohybuje u většiny dětí v rozpětí velké tercie, u pěvecky nadaných dětí až čisté kvinty. Nejprve se objevují primární tóny, v rozsahu es^1 - g^1 . V polovině třetího roku se u dětí objevuje spontánní zpěv, který vyjadřují jejich city, nálady a první operace s hudebními představami. Postupně se zpřesňuje vnímání i reprodukce. Dítě vyjadřuje náladu vlastní melodií. K improvizaci využívá písně, které zná ze svého okolí.

- **Období návštěvy mateřské školy (od 4 do 6 let)** – vlivem návštěvy MŠ, se v tomto období uplatňují vlivy kolektivní výchovy. Pokud je výchova v MŠ kvalitní, může zajistit kvalitní hudební rozvoj, částečně i nahradit funkci rodiny. Optimální hudební podněty jsou ale u dítěte zajištěny pouze tehdy, pokud je kolektivní výchova doplněna i o výchovné působení rodiny, zvláště matky, zda má matka citový vztah k dítěti a ke zpěvu. V tomto období se rozvíjí sluchový analyzátor, zejména jeho

výškově diferenciační schopnost. Anatomicky se utváří hlasový orgán a sílí hlasivkové svalstvo. Automatizuje se tvoření tónů, to napomáhá upevňovat pěvecké dovednosti. Díky rychlému rozvoji diferenciační a analytické funkce sluchového analyzátoru se vytváří základní pěvecké dovednosti, soustředěné poslouchání, chápání vokální a přiměřené instrumentální hudby. V tomto věku dítě dokáže rozlišit i výraz hudby a postupně proniká i k jejímu obsahu. Děti od čtyř let jsou většinou schopny rozlišit ve vnímané hudbě základní emoce (veselý, smutný, polekaný, rozzlobený) a ukázat správný citový výraz obrázku lidské tváře. Díky rozvoji motoriky se zlepšuje koordinace tělesných pohybu s charakterem hudby. Vznikají předpoklady i pro hru na hudební nástroje. (Při vhodném postupu je možné již předškolní dítě začít učit hře na klasický hudební nástroj.) Pěvecké dovednosti se mohou intenzivně rozvíjet, hrtanové svalstvo ale není ještě zcela vyvinuté. Typický tón dětského hlasu je slabý, lehký a barevně „světlý“. V rozsahu pěveckého hlasu i v jeho kvalitách jsou značné individuální rozdíly, individuální rozdíly jsou větší při horní hranici hlasového rozsahu než při dolní. Rozsah se zvětšuje úměrně věkem a také pěveckou aktivitou. Mezi chlapci a dívkami nejsou velké rozsahové rozdíly. Od čtyř do šesti let se hlasový rozsah zvětší z rozsahu e^1 - a^1 na rozsah d^1 - b^1 . Největší rozdíly jsou v kvalitě pěvecké reprodukce. Výzkumy ukazují, že hudební rytmus bývá zachycen věrně, ale asi 5% čtyřletých a pětiletých dětí zazpívá píseň intonačně přesně. Přibližně 60% se přibližuje více či méně k jejímu melodickému obrysu a zbytek dětí reprodukuje tzv. monotonii (tzn. vokální reprodukce nerespektující výškový pohyb melodie a pohybující se na jednom až dvou tónech). Mezi příčiny neúspěšného zpěvu patří: nerozvinutý hudební sluch, ten způsobuje i absenci hudebních představ, tonálního a rytmického cítění, pěveckých dovedností a návyků. Dle výzkumů lze již na konci předškolního věku vytvořit základy nejen pro durové, ale i mollové tonální cítění, předpokladem je, že dítě bude zpívat písně a poslouchat hudbu také v mollových tóninách. *S ohledem na anatomický a psychofyziologický vývoj dětí předškolního věku lze tvrdit, že jde o jednu z nejdůležitějších etap hudebního vývoje, která, je-li zanedbána, ovlivní negativně celkový vztah dítěte k hudbě i možnosti jeho úspěšného hudebního rozvoje v základní škole.*²⁶

²⁶ SEDLÁK, VÁŇOVÁ, 2013, s. 364.

2.3 DIDAKTICKÉ ZÁSADY V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Cílem této podkapitoly je objasnit základní didaktické zásady v hudební výchově v MŠ. Aby byly správně rozvíjeny hudební schopnosti a dovednosti dítěte a byl vytvářen pozitivní vztah k hudbě, je třeba respektovat psychologické zákonitosti, ale i pedagogické postupy. Mezi hlavní didaktické zásady v hudební výchově řadíme:

- **Názornost** – dítě v předškolním věku se nejvíce učí nápodobou, nezná noty, neumí číst notový zápis, hudba navíc patří mezi abstraktní umění, proto je zásada názornosti v MŠ v hudební výchově velice důležitá. Dítě potřebuje vidět kultivovaný pohyb s hudbou, hru na nástroj, vidět a slyšet způsob reprodukce pěveckých cvičení a písní, a dokonce i poslechové dovednosti jsou ovlivňovány příkladem učitelky.
- **Časté opakování** – dítě předškolního věku potřebuje často opakovat všechny hudební činnosti, jako např. popěvky, písně, hry. Je prokázáno, že čím lépe si aktivně dítě osvojí hudební činnosti, tím má o ně větší zájem a také má blíže k hudbě. Zásada častého opakování je důležitá i z důvodu, že u předškolních dětí může docházet k rychlému rozpadu a vyhasínání vzniklých spojů.
- **Soustavnost a cílevědomost** – tato zásada souvisí především v plánované a promyšlené práci učitelky, která by měla nejen znát hudební teorii, ale i prakticky ovládat dostatečné množství hudebních činností, znát metodické řady a postupy hudebních činností a požadavky, které vychází z RVP PV.
- **Individuální přístup** – učitelka by měla respektovat osobnost dítěte, jeho zájmy a potřeby, jeho momentální úroveň a té by se měla umět dokázat přizpůsobit se svou nabídkou hudebních činností. Při opožděném hudebním vývoji by měla znát možné postupy, jak s dítětem co nejlépe pracovat, aby nedošlo k poškození dítěte.
- **Aktivnost** – komplexní hudební činnosti nejúčinněji rozvíjejí celkovou hudebnost dítěte.

3 DRUHY HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ V MŠ

Hudební výchova v MŠ se realizuje čtyřmi hudebními činnostmi, jedná se o pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové činnosti.

3.1 PĚVECKÉ (VOKÁLNÍ) ČINNOSTI V MŠ

Cílem pěveckých činností v MŠ je kultivovat mluvní a zpěvní projev dítěte, rozvíjet smysl pro krásu zpěvu, položení základů pěveckých dovedností a jejich rozvoj. Podle Marie Liškové je zpěv přirozeným lidským projevem stejně jako řeč a v MŠ by měl být doménou veškerých hudebních činností. Rozvíjení pěveckých dovedností má vliv na rozvoj celkové muzikálnosti a také rozvoj celé osobnosti dítěte. Při zpěvu dítě rozvíjí komplexně všechny hudební složky hudebnosti (tonální citění, rytmické citění, hudební paměť, představivost, sluchově výškové schopnosti, pokud zpívá s doprovodem i harmonické citění). Dle Liškové má absence zpěvu dokonce negativní dopad na psychický, ale i fyzický vývoj dítěte. Zpěv má celou škálu pozitivních důsledků: prohlubuje dýchání, tím prokrvuje a okysličuje organismus, zlepšuje trávení a také kvalitu dětské řeči, slouží při léčbě koktavosti, zmírňuje vnitřní napětí a neklid, pomáhá lepšímu soustředění a u hyperaktivních a neurotických dětí pomáhá ke zklidnění. Vokální aktivity podporují sebevědomí dětí a mohou pomáhat překonávat komunikační bariéru, rozvíjí sociální citění, učí spolupráci a toleranci v dětském kolektivu. Zpěv se významně podílí na rozumových schopnostech dítěte, a to tím, že cvičí pozornost, paměť, podporuje rozvoj představivosti a přirozenou tvůrčí aktivitu.

Při pěveckých činnostech je nesmírně důležitý vhodný výběr písňového materiálu. Nevhodné písně by mohly vést k poškození dětských hlasivek, děti by se nikdy nenaučily zpívat, místo zpěvu by křičely, a tlačení na tón by si způsobily nedomykavost hlasivek.

Marie Lišková uvádí seznam lidových písní, které jsou vhodné pro zpěv dětí v MŠ.²⁷ Zdůrazňuje, že vždy musíme dát pozor na tóninu, v jaké je písnička uvedena. Přijatelné tóniny jsou v seznamu u konkrétních písní uvedeny. V mnohých zpěvníkách pro děti jsou písně v nevhodných, a to většinou nízkých polohách. Děti by ale neměly zpívat v nižších hlasových polohách, než je c¹ a níže, protože mají nejkratší hlasivky, které nejsou uzpůsobeny těmito polohám, a mohlo by dojít k poškození jejich hlasivek.

---

²⁷ Viz. příloha č. 1

Při pěveckých činnostech je také potřeba dodržovat hlasovou hygienu. Níže uvádíme, jak správně pečovat o dětská hlas.

Hlasový orgán se teprve vyvíjí, z toho důvodu je dětský hlas křehký a zranitelný. Při zpěvu ani při mluvení nekřičíme. Nezpíváme při hlasové indispozici. Zpíváme v dobře vyvětrané místnosti s dostatečně zvlhčeným vzduchem při teplotě kolem 20°. Snažíme se zpívat v bezprašném prostředí, raději kratší dobu vícekrát denně. Hlasivky se nesmí unavit. Zpíváme ve vhodné tónině a volíme písně odpovídající pěveckým schopnostem dětí. Nezpíváme při fyzické námaze. Mluvním i zpěvním vzorem v MŠ je pro dítě učitelka.

Rozsah dětského hlasu:

3leté dítě tercie mezi d1 – a1

4leté dítě kvarta až sexta mezi c1 – c2

6leté rozsah septima až oktáva

u dětí existují i výjimky, některé děti mohou mít výchozí polohu rozsahu pod hranicí průměru h-a – altová poloha hlasu.

Pokud mají děti menší hlasový rozsah, bývá to většinou z důvodu malých pěveckých zkušeností. Při pěveckých aktivitách se setkáváme i se zdánlivými nezpěváky, většinou se ale nejedná o nemuzikální děti, těch je jen velmi malé procento.

Typické vlastnosti zdravého hlasu malého dítěte jsou:

- jasná a zvonivá barva hlasu většinou sopránové barvy
- zvukově průrazný
- je schopen rozvoje
- s věkem nabývá na síle a barevnosti.

Pro čistý zpěv je třeba nejen správně tvořit zpěvní hlas, ale i rozvíjet základní hudební schopnosti: hudební sluch, hudební paměť, hudební představivost, rytmické a tonální cítění.

V předškolním věku se často setkáváme s druhem nezpěvnosti: s tzv. mluvozpěvem.

Náprava nezpěvnosti u mladších dětí je rychlejší než u starších, přesto vyžaduje trpělivost a přiměřené individuální nároky. Za i sebemenší pokroky dítě chválíme. S nezpěváky většinou nepracujeme samostatně, od zkušenějších zpěváku se mohou učit, ale hudební úkoly jim rozdělíme do postupných menších splnitelných kroků. Respektujeme jejich tempo. Při správném vedení je náprava nezpěvnosti u malých dětí snazší a rychlejší než u větších dětí. Pokud si nejsme jisti volbou správné techniky nápravy nezpěvnosti, je vhodné obrátit se o radu na zkušeného odborníka, nejlépe učitele hlasové výchovy. Cvičení, která můžeme zařadit při nápravě mluvozpěvu, najdeme v praktické části v deváté kapitole.

Zásady nácvičku písni v MŠ:

- Je třeba zvolit vhodnou píseň nejen dle věku, ale i pěveckých možností dětí.
- Tóninu písni musíme přizpůsobit rozsahu dětí a během nácvičku tóninu neměníme.
- Je-li to potřeba, předem určíme místa nádechů; případná náročná místa (rytmicky, intonačně či jazykově) cvičíme samostatně.
- Dbáme na správnou výslovnost.
- Děti seznámíme s významem neznámých slov.
- Píseň vhodně motivujeme a provázíme s jinými činnostmi.

Při zpěvu je také důležité **správné držení těla**, jeho chybné držení ovlivňuje dýchání. Pěvecký postoj také pomáhá tvořit správný pěvecký tón. Při zpěvu lze sedět i stát, důležitý je dostatečný okolní prostor. Cvičení na správné držení těla a popis pěveckého stoje i sedu se nachází v praktické části v deváté kapitole.

Dech – dech pomáhá správně tvořit tón, dýchání při zpěvu je náročnější než při mluvení, děti ale často dýchají spontánně správně, proto na vedení dechu upozorňujeme jen v případě, že vidíme chyby. U dechu nacvičujeme správný nádech a výdech. Cílem dechových cvičení je prodloužení výdechové fáze. Dechová cvičení najdeme v praktické části v deváté kapitole. Při zpěvu se děti snažíme vést k jednotlivým nádechům. Místa nádechů promyslíme před samotným nácvičkem písni. Nádechy dětem můžeme naznačit domluveným gestem, např. uděláme rukou oblouk.

Správné tvoření tónu – při zpěvu tvoříme tón pomocí hlavového rejstříku, při mluvení pomocí hrudního. U předškolních dětí jsou vyvinuty oba rejstříky. Pro děti je přirozené

tvoření hlavového tónu, přesto při nedostatku podnětů k pěveckým činnostem nebo při nesprávném zpěvu, by se mohl i vytrátit. Vhodná jsou cvičení typu údivu – júú, jée, jóó. Příklady vhodných cvičení najdeme v praktické části v kapitole č. 9.

Artikulace, výslovnost – při pěveckých činnostech se věnujeme i nácviku správné výslovnosti. Správná pěvecká výslovnost zkvalitňuje pěvecký hlas i mluvní projev dítěte. Při nácviku výslovnosti především uvolňujeme artikulační aparát (mluvidla, čelisti, mimické svaly kolem úst). Vhodná cvičení uvádíme v praktické části v kapitole č. 9.

Tvoření vokálů, dle Liškové²⁸

a – volně otevřená ústa, uvolněná spodní čelist, jazyk leží volně, jeho špička se dotýká předních zubů spodní čelisti

e – tvar úst je podobný jako při tvoření a, koutky rtů se ale nepatrně roztáhnou

i – nerozlišujeme i a y – zní stejně; nesmí být ostré, úzké ani široké – připomínající téměř e

o – tvar pusy připomíná písmeno o

u – ústa jsou našpulena, koutky rtů jsou blízko u sebe

Doprovod zpěvu hudebním nástrojem – v MŠ využíváme jako doprovodný nástroj nejčastěji klavír, z důvodu opory zpěvního hlasu dětí o melodii písně, kterou hrajeme na klavír. Melodii hrajeme pravou rukou v poloze, která odpovídá zpěvnímu hlasu dětí (jednočárková oktáva), levou rukou současně hrajeme akordy, kterými podporujeme tonální a harmonické cítění dětí. Nejčastěji využíváme tři základní harmonické akordy – tóniku (T), subdominantu (S), a dominantu (D) v různých vhodných rytmických doprovodech. Nejvhodnější a nejčastěji používané tóniny jsou D dur, E dur, Es dur, F dur a C dur. Klavírním doprovodem můžeme snadno udávat vhodné tempo, ale i dynamiku písně. Doprovod by nikdy neměl být hlasitý, aby děti nenutil k překřikování hudebního nástroje.

Další vhodné nástroje pro hudební doprovod dětí v MŠ:

Housle – v MŠ jsou málo využívané, výhodou houslí je, že hraný tón zní po celou dobu jeho trvání.

²⁸ LIŠKOVÁ, 2006, s. 43.

Kytara – nevýhodou kytary je většinou pouze akordický doprovod, opora zpěvu dětí je pak zcela závislá na intonačně čistém zpěvu učitelky.

Nevhodné nástroje pro hudební doprovod zpěvu dětí v MŠ:

Zobcová flétna – učitelka nemůže děti podporovat zpěvem, gestikulací ani slovem.

Melodické nástroje Orffova instrumentáře – sopránové znějí vždy výš,²⁹ než je položen dětský hlas, výjimkou jsou altové nástroje, ty jsou totožné se zpěvní výškou dětského hlasu.

Lišková upozorňuje, že *nejmenší děti se nedokážou orientovat ve spleti více tónů. Mnohem efektivnější je pro ně opora o jednohlasý zpěv učitelky. S nejmladšími dětmi proto zpíváme raději bez nástrojového doprovodu. Zpívanou melodii podpoříme zdvojením zpěvního hlasu hrou na klavír. U starších dětí doprovázíme zpěv hrou na nástroj častěji.*³⁰

Při pěveckých činnostech bychom nikdy neměli opomenout **kvalitní rozezpívání**, nejlépe s klavírem za pomoci chromatického posunu a zvukomalebných slabik.

3.2 POSLECHOVÉ ČINNOSTI V MŠ

Hudba je všude kolem nás, je častou zvukovou kulisou při nejrůznějších příležitostech, dokonce se v současné době často mluví o tzv. hudebním smogu. Cílem poslechových činností v MŠ je naučit děti, aby hudbu dokázaly vnímat pro její krásu a jedinečnost. Marie Lišková upozorňuje, že *prostřednictvím hudby vytváříme kladný vztah dětí nejen k tomuto druhu umění, ale obohacujeme i jejich citový život, zprostředkováváme jim poznání světa, učíme je vážit si lidské práce a vytvořených hodnot. Poslech hudby ovlivňuje současně i vývoj lidské psychiky. Z vývojového hlediska je účinek hudby na dítě spontánně citový. Poslech hudby vyvolává u dětí někdy chvilkové soustředění, jindy touhu aktivně se k hudbě připojit pobrukováním melodie či pohybem.*³¹

Úkoly poslechu hudby dětí předškolního věku, dle Liškové³² :

1. Vytvářet kladný vztah k hudbě.

²⁹ LIŠKOVÁ, 2006, s. 45.

³⁰ TAMTÉŽ, 2006, s. 44.

³¹ TAMTÉŽ, 2006, s. 137.

³² TAMTÉŽ, s. 141 a 142.

2. Rozvíjet schopnost aktivně vnímat hudbu.
3. Učit citově prožívat hudbu, vést k soustředění.
4. Rozvíjet hudební paměť a představivost, podporovat fantazii.
5. Seznamovat s rozličnými hudebními žánry.
6. Nahlédnout do chápání světa hudby prostřednictvím hudebně vyjadřovacích prostředků.
7. Inspirovat k vlastnímu provozování hudby, tj. hry na hudební nástroj.

Jak připravit dítě na poslech hudby?

Je zajímavé, že na jedné straně je poslech hudby většinou opomíjenou hudební činností v MŠ, na druhé straně se přípravné fázi poslechu hudby věnuje spontánně většina pedagogů, aniž by si zřejmě byli plně vědomi, že zdánlivě jednoduchými činnostmi připravují dítě na poslech hudby. Velký vliv v přípravné fázi poslechu hudby má **prostředí a sluchová výchova**.

Prostředí by mělo být podnětné, MŠ by měla navázat na přípravné stadium poslechu, které začalo už v rodině. Vhodnými podněty u nejmenších dětí jsou zvuky přírody, učíme děti vnímat si zpěvu ptáků, rozlišovat hlasy zvířat i jiné zvuky. Děti se vnímané zvuky snaží napodobovat a tím si rozvíjí kromě sluchu i svůj hlas.

Ve sluchové výchově se v tomto období zaměřujeme na rozvoj hudebního sluchu, hudební paměti a hudebních představ. K tomu nám mohou pomoci sluchová cvičení, při kterých děti učíme rozeznávat velké množství zvuků a tónů, hlasy jednotlivců, popěvky, rytmické a melodické motivy a současně je učíme soustředěnému vnímání. Všechny tyto aktivity můžeme v MŠ realizovat za pomoci vokálních, instrumentálních a pohybových činností (hra na tělo). Vhodné společné hry a cvičení pro rozvoj sluchu jsou uvedeny v praktické části v kapitole č.9.

Při přípravě na poslech hudby je také důležité, abychom se zaměřili na sluchovou analýzu, kdy děti učíme rozlišovat dynamické odstíny – silně, slabě, vysoké a hluboké tóny, pomalé a rychlé tempo.

*Sluch potřebujeme ke všem hudebním činnostem. Aby se děti například naučily reprodukovat melodii, musejí ji nejprve dobře slyšet.*³³

Poslechové činnosti začínáme poslechem jednoduchých lidových popěveků a písní, zhudebněných říkadel, jejichž melodika nejčastěji vychází z přírodních zvuků tzv. kukačkové tercie.

V další fázi přípravy na hudební poslech se zaměřujeme nejen na poslech, ale i nácvič hudebně pohybové hry nebo písne. Největšího účinku u dětí dosáhneme živým zpěvem, je žádoucí, pokud učitelka dokáže písničku zazpívat správně a procítěně, tím může u dětí vzniknout důležitý vztah dítěte nejen k hudbě, ale i k jejímu poslechu.

Soustředěný poslech můžeme rozvíjet zpěvem dialogových písní, kdy se při zpěvu střídají dvě skupiny dětí. Skupina dětí, která právě nezpívá, aktivně poslouchá druhou zpívající skupinu.

Zásady poslechových činností:

- Největší význam má poslech živé hudby, více působí na jejich city a prožitky, výhodou živé hudby je bezesporu také to, že při poslechu živé hudby děti hudbu nejen slyší, ale i vidí, jak se zpívá a hraje na určitý nástroj, jak konkrétní nástroj vypadá a také mohou vnímat prožitky samotného interpreta. Důležitější, než kvalita hudebního výkonu interpreta a její dokonalé provedení, je atmosféra hudebního vystoupení a cit s jakým interpret či učitelka píseň zahraje nebo zazpívá. Ideální je, pokud spolupracujeme s místní ZUŠ či pěveckým sborem a pro děti jsou v rámci spolupráce pořádány pravidelná živá vystoupení – koncerty. Reprodukovaná hudba má také své přednosti, mezi které patří možnost zapojení učitelky do praktických činností, např. při hudebně-pohybových aktivitách dětí, reprodukovaná hudba také může děti seznámit s různými hudebními žánry a děti při jejím poslechu mohou poznat rozličné hudební nástroje, včetně zvuků rozmanitého hudebního seskupení.
- Dětem bychom měli nabídnout co nejpestřejší hudební nabídku, ale zároveň je nezahltit přemírou hudebních podnětů.

---

³³ LIŠKOVÁ, 2006. s. 140.

- Pokud zvažujeme, zda je v poslechových činnostech pro děti vhodnější vážná či moderní hudba nebo některý konkrétní žánr, tak v první řadě dbáme, aby byla hudební ukázka hudebně hodnotná. Děti seznamujeme se všemi hudebními styly a žánry. Při výběru hudební ukázky se zaměřujeme na hudbu, kterou děti neznají nebo nemají možnost se s ní setkat. Výběr by měl být vyvážený.
- Při výběru vycházíme z cílů poslechu, tedy čeho chceme poslechem dosáhnout.
- Délka poslechu nesmí překročit dobu, po kterou je dítě schopno se soustředit. Hudební ukázky by proto měly být krátké, zpočátku pouze 1 – 2 minutové, později i 3 minutové.
- U předškolních dětí můžeme často opakovat poslechové skladby i po krátké době. U známých poslechových skladeb se děti při dalším poslechu snáze soustředí. Děti mají také rády to, co již znají. Opakující se hudební ukázku můžeme ale pokaždé využít pro jiný účel, např. jednou jako motivaci, podruhé jako relaxaci. Poslech může být i druhem odměny. Opakováním poslechové skladby si dítě snadněji vytvoří ke skladbě vlastní citový vztah.
- Zpočátku volíme velmi jednoduché hudební ukázky, ideálně písňe zazpívané živě paní učitelkou. Děti nejlépe vnímají jednohlasé melodie, neboť při poslechu nejsou zahlcovány přemírou zvuků, ve kterých by se nedokázaly orientovat. Písňe by měly být krátké, jasně členěné a blízké svým textem. Později zařazujeme hudební pohádky, pak instruktivní skladbičky, což jsou krátké, melodicky jednoduché skladby v podání jednoho hudebního nástroje, nejčastěji klavíru nebo kytary.
- Skladby by měly děti oslovit nejen svým mimohudebním námětem, ale i hudební řečí, jako jsou např. dynamické nebo zvukové kontrasty či zvukomalebnot.
- K poslechu můžeme děti vhodně motivovat – názvem poslechové skladby, vyprávěním pohádek, příběhů.
- Poslech krátkých úryvků můžeme v MŠ zařazovat každý den.
- Za poslechovou činnost nepovažujeme hudbu jako zvukovou kulisu.

- Děti nenutíme dlouho sedět a poslouchat. U dětí předškolního věku je vhodnější aktivní poslech hudby, spojený např. s pohybovou výchovou, hrou na tělo a pohybovou improvizací nebo malováním.

Vhodné poslechové skladby pro děti předškolního věku:

Brahms J.: Uherské tance (rytmus)

Dvořák A.: Slovanské tance (rytmus)

Eben P.: Vlak se rozjíždí

Grieg E.: Lyrické kusy – Ptáček (zvukomalba)

Hurník I.: Pohádka o hluchém bubnu

Novák V.: Bouře, v Tatrách (zvukomalba); Kukačko, kde jsi.

Prokofjev: Pochod ze suity Letní den

Saint-Saëns C.: Slon, želvy a antilopy (tempové kontrasty)

Smetana B.: Pochod komediantů; Vltava (zvukomalba)

Trojan V.: Kuřátko a slon

Trojan V.: Žabák

Vivaldi A.: Čtvero ročních dob – ptáci (zvukomalba)

Příklady konkrétních poslechových činností v MŠ uvádíme v kapitole č. 9.

3.3 INSTRUMENTÁLNÍ (NÁSTROJOVÉ) ČINNOSTI V MŠ

Instrumentální hra v MŠ je hrou na dětské hudební nástroje, pomáhá urychlit hudební rozvoj dítěte, rozvíjí jeho hudební schopnosti a dovednosti, smysl pro formu, sluchové schopnosti, jako je vnímání rozdílů mezi hudebními a nehudebními zvuky, pomáhá procítovat rytmické stránky řeči a hudby – hra na tělo, práce s dynamikou, tempem, textem a dalšími výrazovými prostředky hudby.

V MŠ se instrumentální činnosti využívají nejčastěji při rytmických činnostech, při hudebně pohybových hrách, při práci s říkadlem a písní, při dramatizaci pohádek nebo jako zvuková kulisa pohádek, při doprovodu písní, hraní melodie a popěveků, při muzikoterapii. Instrumentální činnosti prohlubují estetický zážitek dětí. Instrumentální hra může rozvíjet

dítě i mimohudebně tím, že pomáhá rozvoji jemné motoriky, koordinaci pohybů, kooperaci, soudržnosti, toleranci a rozvíjí sociální citění.

V MŠ využíváme dětské hudební nástroje Orffova instrumentáře. Nástroje jsou vyrobeny z různých materiálů, což je pro děti zajímavé z důvodu odlišného vnímání zvukové barvy. Tyto nástroje rozdělujeme na rytmické a melodické. V mateřské škole upřednostňujeme hru na rytmické hudební nástroje. Melodické nástroje u dětí předškolního věku spíše zpestřují hudební činnosti.

Mezi rytmické nástroje patří: bubínek, rourový bubínek, temple-block, tamburína, hůlky, drhlo, činel, prstové činelky, zvonek, rolničky, triangel.

K melodickým nástrojům patří: zvonkohry, metalofony a xylofony.

Před samotnou hrou je dobré děti s nástroji nejprve seznámit, vhodné hry pro seznámení s nástroji nalezneme v praktické části v kapitole č. 9.

Jak hrajeme na rytmické nástroje:

Dřívka, hůlky (Hlk.) – drží se mezi ukazováčkem a palcem pravé a levé ruky, konce by měly zůstat volné. Mají krátký zvuk, jsou vhodné pro pohyblivé pasáže (často s nimi hrajeme osminové noty) anebo pro znázornění pravidelnosti (tikot hodin, déšť)

Bubínek (Bk.) – bubínek držíme za rám (palec položíme na vnější stranu, ostatní prsty dáme dovnitř, hrajeme převážně palcem nebo palcem a ukazovákem druhé ruky. Dbáme na uvolněné zápěstí pro pružný odskok úderu, zbytečně netlumíme zvuk. Na bubínek můžeme hrát i plstěnou nebo dřevěnou paličkou. Barva zvuku se mění úderem. Bubínek je vhodný pro pravidelnou pulzaci (často čtvrté noty). Využíváme ho zejména při dramatizaci.

Triangel (Trgl.) – výrazný tón vytvoříme krátkým úderem kovové tyčinky shora na vodorovnou část nástroje. Má dlouhý dozvuk, intenzita závisí na typu úderu. Jemnější tóny vytvoříme krátkým a lehkým dotekem kovové tyčky na šikmou stranu trianglu. Doznívající tón trianglu je velmi zvukomalebný. Naopak drama můžeme zahrát „tremolem“³⁴. Používáme ho nejčastěji na začátku nebo konci hudební fráze.

Tamburína (Tamb.) – existují dvě varianty. První je bubínek s chrastivými talířky na rámu. Druhou variantou je tamburína bez blány. První variantu držíme stejně jako klasický

³⁴ Rychle kmitáme kovovou tyčinkou mezi svislými hranami uvnitř trianglu.

bubínek, při hře střídáme úhoz palce do blán s úderem natažených prstů do rámu. Při silnějším nárazu o dlaň druhé ruky současně rozeznáme blány i talířky (např. znázorňujeme bouři). Druhou variantu využíváme jako výrazné rytmické ostinato nebo příznávku na lehkou dobu. Chvěním tamburíny v prostoru můžeme vyjadřovat vzrůstající napětí. Chceme-li, aby tamburína „nechřestila“, držíme ji ve vodorovné poloze.

Drhlo (Drh.) – dutý váleček s vypilovanými příčnými drážkami, po kterých se přejíždí drhlíkem krátce nebo dlouze, jedním nebo oběma směry. Jedná se o vtipný zvukomalebný nástroj.

Rolničky (Rol.) – také zvukomalebný nástroj, navozuje atmosféru Vánoc, domova, jízdy na koních. V doprovodu je používáme s citem pro jejich pronikavý zvuk. Pro rytmickou přesnost musí ruka držící rukojeť rolniček narážet v předepsaném rytmu na sevřenou pěst druhé ruky nebo rolničky držíme v jedné ruce a druhou shora ťukáme dvěma prsty. Při běžném užívání, kterým je „potřásání“ rolničkou v prostoru dochází většinou k tempovým a rytmickým nepřesnostem.

Prstové činelky (Čin.) – činelky uchopíme vně za poutka a cinkneme lehce okraji talířků vzájemně o sebe, vznikne třpytivý zvuk, vyvolávající pocit optimismu. Činelky často využíváme na první dobu taktu, mohou ale i zdůrazňovat pomlky nebo lehké doby v taktu, vše záleží na síle úderu. Udeříme-li celou plochou, jako bychom hráli na velké činely, vznikne výrazný zvuk. Tyto činelky můžeme při tanečních pohybech využít místo kastanět.

Činel (Čin.) – má dlouhý dozvuk. Barva jeho zvuku závisí na velikosti rezonujících ploch. Pokud je nástroj větší, tak působí temněji. Na činek hrajeme různými paličkami. Čím je palička tvrdší, tím je zvuk jasnější a zářivější. Údery směřujeme na okraj rezonující plochy, zvuk necháme vyznít nebo jej můžeme utlumit dotykem ruky. Činel držíme za řemínek v prostoru nebo ho zavěsíme na stojan. Rázným úderem vyvoláme představu hromu, hraním plstěnými paličkami můžeme naopak vyvolat pocit uklidnění.

Dřevěný blok rourový, dutý rourový bubínek (Dř. bl. b.) – dvojí provedení. Buď je jednoduchý, který se drží palcem a ukazováčkem za zúžený střed „roury“, která má z jedné strany zvuk vyšší a z druhé strany nižší. Nebo je dvoudílný, ten tvoří dvě různě laděné roury spojené rukojetí, kratší část je vždy vlevo a vyluzuje vyšší tón. Na oba hrajeme dřevěnou paličkou. Zvukem můžeme ztvárněvat cval koní, v doprovodu je používáme k podpoře metra.

Hra na melodické nástroje:

Zvonkohra (Zv.) – hraje se na ni dřevěnými paličkami.

Metalofon – používáme měkké paličky. Vydává sametový zvuk, který v prostoru dlouho zní. Jeho dozvuk pozitivně ovlivňuje psychiku, podporuje sounáležitost, pohodu.

Xylofon – hrajeme na něj gumový nebo tvrdými filcovými paličkami. Jeho využití závisí na charakteru písničky. Zajímavé je glissando, které vytvoříme klouzáním paličkou směrem nahoru a dolů po kamenech v prostoru, můžeme jím naznačit směr pohybu v prostoru.

Při hře s nástroji Orffova instrumentáře bychom se neměli bát experimentovat, můžeme se inspirovat vytvořenými doprovody anebo vytvářet vlastní. Pokud některé dítě doprovod nezvládá, nebereme mu nástroj z ruky, ale zjednodušíme mu doprovod. Zpočátku nám stačí jako doprovod jeden jednoduchý part, který nám pomáhá udržet tempo a rytmus. Chceme-li přidat další nástroj, nepřerušujeme hudbu, pouze předstoupíme před hráče a naznačíme mu provedení nového ostinata. Tak můžeme postupně rozehrát celou partituru.

Snažme se o dobrou souhru, ale mějme na paměti, že radost a uspokojení z dobrého společného muzicírování je důležitější než preciznost konečného provedení.³⁵

3.4 HUDEBNĚ – POHYBOVÉ ČINNOSTI V MŠ

Pohyb je důležitým, ale také přirozeným projevem člověka, a zejména dětí. Pohyb u předškolních dětí je součástí každého dne a součástí jejich her. Děti předškolního věku prožívají a vnímají hudbu zejména prostřednictvím pohybu. Cílem těchto činností je dokázat sladit hudební a pohybový projev jak samotného dítěte, tak i v interakci s druhými (např. při tanci). Hudebně - pohybové činnosti přispívají ke zdravému vývoji dětí. Pohyb má pozitivní vliv i na psychiku dítěte, dítěti může pomoci k větší fyzické uvolněnosti a vyrovnanosti, hudebně – pohybové činnosti mohou umocnit estetický zážitek z hudby. Pohybovou výchovou v MŠ můžeme u dětí rozvíjet správné držení těla a kultivovaný pohyb, motoriku, koordinované pohyby, smysl pro hudební formu a rytmus, schopnost rozeznávat dynamické a tempové odlišnosti, schopnost orientovat se ve výšce a pohybu melodie, základní taneční pohyby, schopnost jednoduše pohybově a tanečně improvizovat, ale i

³⁵ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, Alena TICHÁ a Věra BUREŠOVÁ. *Písničky a jejich dramatizace*. Praha: Portál, 2000, s. 30.

schopnost prostorové orientace (pohyb vpravo, vlevo, vpřed, vzad, do středu, atd.)
Pohybová výchova může také pomáhat urychlit estetický a hudební vývoj dětí.

Hudebně pohybovou výchovu realizujeme prostřednictvím těchto hudebně pohybových činností: držení těla, uvolňovací cviky, jednoduché pohybové prvky, chůze, běh, poskoky, pohybové a dětské lidové taneční hry, hra na tělo, pohybové ztvárnění písní, pohyb a poslech, pohyb s hudebně vyjadřovacími prostředky, pohybová improvizace.

Chůze: přispívá k rozvoji rytmicko-metrického cítění dětí. Rozvíjí schopnost udržet pulsující rytmus. Rozlišujeme tyto druhy chůze: s normálním našlapováním, s našlapováním přes špičku, s našlápnutím z paty přes celé chodidlo, po špičkách nebo patách, se zvedáním kolen. Směry chůze mohou být: vpřed, vzad, v podřepu, točení na místě, v kole čelem do kruhu a vzad. Chodit můžeme v různém tempu, s různou délkou kroku a s různými výrazy. Motivačně můžeme chůzi přirovnat k chůzi krále a královny. Chůzi můžeme doprovázet hrou na bubínek.

Hra na tělo: rozvíjí rytmické a metrické cítění, jemnou motoriku, koordinaci pohybů, pohybovou pohotovost na slyšené. Hra na tělo předchází schopnosti hry na dětské lehko ovladatelné nástroje. Aktivita je vhodná pro všechny děti najednou. Nepřehlušuje nám deklamované slovo nebo zpěv.

Příklady konkrétních činností hudebně pohybové výchovy najdeme v praktické části v kapitole č. 9.

4 K MOŽNOSTEM PROPOJENÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY

Hudební výchova může být úzce propojena s ostatními výchovami, tedy s výtvarnou, tělesnou, dramatickou, pracovní a jazykovou výchovou. Propojení může velice pomáhat vzájemnému a komplexnímu rozvíjení všech propojených oblastí. Propojování hudební výchovy s ostatními výchovami je žádoucí i vzhledem k požadavku RVP PV ohledně integrovanosti vzdělávání, jednotlivé výchovy by se měly spojovat do ucelených tematických celků nebo integrovaných bloků. Vždy je důležité je, aby děti činnosti bavily a nevnímaly je pouze jako učení či nějakou povinnost.

Dramatická výchova

Hudební a dramatickou výchovu můžeme propojovat např. v souvislosti s pantomimou, artikulačními cvičeními a hudebními pohádkami.

Pro příklad jsme vybrali propojení s pohádkami. Děj pohádky si děti mohou nejen zahrát ale i zazpívat. Existuje velké množství písniček, které vyjadřují děj známých pohádek. V praktické části v desáté kapitole uvádíme pohádku O Řepě. Na téma propojení hudební a dramatické výchovy byla napsána i řada knih. Za zmínku určitě stojí publikace od Prof. PhDr. Eva Jenčková, Csc. *Hudební pohádka*, jedná se o vícedílné výtisky z výběrové řady *Hudba v současné škole*. Nalezneme zde řadu pohádek a konkrétních činností, jak s danou pohádkou vhodně pracovat. Pro příklad uvádíme krátkou ukázkou z této zajímavé publikace.

*TŘI ZLATÉ VLASY DĚDA VŠEVĚDA*³⁶

- *Pantomimickou scénku o vytržení tří zlatých vlasů doprovodte zvukomalebnými efekty. V pohádce každý z vytržených zlatých vlasů při pádu na zem zazvonil, proto použijte tři různé nástroje „zvonivé“ barvy a zahrajte na ně ve třech dynamických stupních. Vhodnými nástroji jsou: zvonkohra, prstové činelky, velký činel s paličkou nebo triangel.*
- *Kromě toho předvedte tuto situaci zároveň scénicky v souhře s hudebními nástroji.*

S dětmi si také z této publikace můžeme zahrát a zazpívat pohádku *O smolíčkovi*³⁷.

V hudební pohádce většinou prokládáme hudbu s vyprávěním nebo mluveným slovem. Samozřejmě při zařazení hudební pohádky musíme výběr pro předškolní děti volit podle

³⁶ JENČKOVÁ, Eva. *Hudební pohádka 1. díl*. Hradec Králové: TANDEM, 2014, s. 11.

³⁷ Viz. příloha č. 2

technické náročnosti. Pokud svou náročností neodpovídá schopnostem dětí předškolního věku, volíme tuto pohádku raději pouze k poslechu anebo děti zapojíme pouze do těch částí, které jsou pro ně vhodné. Zhudebnění pohádky můžeme s dětmi také kreativně vymýšlet. Příklady možného propojení nalezneme v praktické části v desáté kapitole.

Výtvarná výchova

Dalším velmi častým propojením je výtvarná výchova, která nás seznamuje a učí různým výtvarným technikám a také nás učí vyjadřovat se pomocí těchto výtvarných technik. Zde nám často nějaká písnička slouží jako motivace k výtvarné činnosti anebo naopak výtvarná činnost k nějaké hudební aktivitě, např. k naučení nějaké nové písničky nebo k rytmizaci. Příklady propojení s výtvarnou výchovou nalezneme v praktické části v desáté kapitole.

Pracovní výchova

Pracovní výchova nám pomáhá rozvíjet pracovní dovednosti a návyky, které mohou děti uplatnit v běžném životě. Pomáhá nám také rozvíjet hrubou i jemnou motoriku. Propojení s pracovní výchovou nám stejně jako u výtvarné výchovy často slouží jako motivace k pracovní činnosti anebo naopak pracovní činnost motivuje k hudební aktivitě. Možnosti propojení jsou uvedeny v praktické části v desáté kapitole.

Pohybová výchova

Význam pohybové výchovy byl již uveden ve třetí kapitole o hudebně-pohybových hrách. Děti mají potřebu častého pohybu, propojením hudby s pohybem jim tuto potřebu můžeme dopřát a zároveň je hudebně rozvíjet. Příklady propojení s hudební výchovou jsou uvedeny v praktické části práce v desáté kapitole.

Jazyková výchova

Tato výchova pomáhá rozvíjet vyjadřovací schopnosti. Rozvoj řeči souvisí s motorikou dítěte (zejména motorikou mluvidel), zde nám může být propojení hudební výchovy nápomocné v souvislosti se zpěvem a artikulačními cvičeními. Jak už jsme uváděli dříve, zpěv může pomoci při léčbě koktavosti. Na rozvoji jazyka se dále podílí vnímání, myšlení a sociální prostředí. Nástin možného propojení uvádíme v praktické části v desáté kapitole.

5 POŽADAVKY NA UČITELE, UČITELKU V MŠ V SOUVISLOSTI S HUDEBNÍ VÝCHOVOU

Cílem této kapitoly je přiblížit čtenářům jaké požadavky by měla splňovat učitelka v mateřské škole, a to zejména v souvislosti s hudební výchovou.

Učitelka v MŠ by měla mít kvalitní hudební vzdělání. Právě díky hudebnímu vzdělání by měla mít dostatečně rozvinuté hudební schopnosti i ovládat dostatečné množství hudebních dovedností. Učitelka v MŠ by také měla ovládat dostatečně hru alespoň na jeden hudební nástroj, který je vhodný pro hudební doprovod dětí v MŠ. Vhodné hudební nástroje k doprovodu dětí v MŠ uvádíme ve třetí kapitole. Při hře na hudební nástroj by si učitelka v MŠ měla být dostatečně jista hrou, aby se plně nesoustředila pouze na vlastní hru, ale dokázala sledovat i děti. S dětmi v MŠ je třeba i při hraní doprovodu písně zůstat v kontaktu, a to z důvodu chválení, upozorňování na případné chyby či opravování. Jak jsme již uvedli, v některých dětských zpěvnících jsou písně uvedeny v nevhodných tóninách pro dětský hlas, proto by učitelka MŠ měla také umět písně transponovat do vhodných tónin a hrané písně opatřit předehtou, dohrou, případně i mezihrou. Měla by znát ontogenezi dítěte předškolního věku, chápat a respektovat věkové zvláštnosti vzhledem k hudebnímu vývoji dítěte. Měla by být schopna přirozenou formou podněcovat děti k hudebním činnostem, tedy umět je správně motivovat, najít způsob, jak dětem hudbu co nejvhodněji přiblížit, aby děti činnosti co nejvíce bavily a zároveň tyto činnosti vhodným a dostatečným způsobem podněcovaly a rozvíjely hudební schopnosti a dovednosti. Měla by být schopna ovládat alespoň základní hudební diagnostiku dítěte³⁸, získaný materiál správně vyhodnotit a znát alespoň základní nápravu.

Učitelka by měla být schopna vhodně propojit hudební výchovu s ostatními výchovami³⁹. Měla by být citlivá a vnímavá k aktuálnímu hudebnímu vývoji dítěte. Naučit dítě věřit ve své schopnosti. Měla by ovládat teorii i praxi a mít pedagogické schopnosti. Hudbu by měla umět propojit s radostnou atmosférou, znát a správně zvolit různé stupně obtížnosti hudebních činností. Často používat zpěv, zpívat intonačně čistě, aby byla pro děti správným vzorem. Znat a zazpívat dostatečné množství písní, poslechových skladeb, hudebních cvičení. Mít velký zásobník hudebně pohybových her.

---

³⁸ Příklad hudebního hodnocení dítěte uvádíme v příloze č. 3.

³⁹ Příklady možného propojení s ostatními výchovami uvádíme v praktické části v desáté kapitole.

Učitelka by měla mít možnost pravidelně se účastnit hudebních vzdělávacích seminářů. Ideální by bylo, pokud by mohla být v pravidelném kontaktu s učitelem hudební výchovy např. ze ZUŠ a případné nesrovnalosti didaktických postupů nebo možnosti zařazení hudebních činností mohla konzultovat přímo s tímto hudebním odborníkem. Není toho málo, co by učitelka v MŠ měla v souvislosti s hudební výchovou ovládat. Učitelka by měla své plány s dostatečným předstihem promýšlet a přizpůsobovat věkové skupině dětí v MŠ a úrovni jejich hudební úrovně, zároveň by ale měla být dostatečně tvůrčí a měla by dokázat vymyslet vhodnou variantu hudební činnosti podle aktuálního stavu dětí, vzhledem k jejich pozornosti, momentální indispozici, náladě atd. Učitelka by měla být trpělivá, dokázat děti vhodně a často pochválit. Musí umět své schopnosti a dovednosti předat, vědět, jak se pracuje s předškolním dítětem. Důležité jsou také organizační schopnosti. Musí si být vědoma rizik vycházejících z RVP a snažit se tyto rizika eliminovat.

6 EVALUACE V MŠ

Průběžné hodnocení je nezbytnou součástí výchovné vzdělávací práce nejen v hudební výchově. Je to jeden z požadavků, který vychází z RVP PV. Učitelka by si měla průběžně vyhodnocovat, zda byl cíl splněn (zcela nebo zčásti) či nikoli. Měla by se snažit určit jaké byly možné příčiny neúspěchu a hledat jiné vhodnější postupy, varianty, obměny hodnocených činností. Popřípadě by měla posoudit, zda nepomůže individuální práce s jednotlivými dětmi. Někdy může být příčinou neúspěchu malá četnost opakování, případně nedostatečné upevnění procvičované dovednosti. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že dosažené výsledky v souvislosti se začleněním hudební výchovy, a to zejména v prožitkovém učení jsou často těžko změřitelné. To, zda byl hudebně výchovný proces úspěšný, může do určité míry souviset i s materiálním vybavením mateřské školy.

Učitelka v MŠ, a to zejména pokud nemá odpovídající hudební výsledky při práci s dětmi, by se měla zamýšlet nad následujícími otázkami: zda dodržuje didaktické zásady v hudbě, vybírá vhodné písně a nabízí pestrou nabídku, dává prostor pro individuální rozvoj, vede děti ke spolupráci a toleranci a vytváří vhodné podmínky pro veškeré hudební činnosti.

Při hodnocení dítěte v souvislosti s hudební výchovou se můžeme zaměřit na tyto otázky:

Má dítě hudební nadání? Kterou z hudebních činností koná nejraději a ke které má nejlepší dispozice? Má z hudebních činností radost? Zpívá v odpovídající hlasové poloze a tvoří správně pěvecký hlas? Umí sladit pohyb s hudbou? Umí imitovat lehké rytmické úryvky a udržet rytmus? Je schopné zazpívat jednoduchou píseň intonačně správně? Umí pohybově improvizovat? Dokáže soustředěně poslouchat krátký úryvek? Dokáže vyjádřit emocionální postoj k hudbě? Dokáže pohybově odlišit změny tempa? Vnímá rozdíly v poloze tónů? Umí pochodovat při zpěvu písničky?

Hodnocení má význam jen tehdy, je-li s ním dále pracováno, tzn. slouží například k zařazení hudebních činností, které mohou pomoci v oblasti, ve které dítě nevyniká nebo ve které není dostatečně rozvinuto. Hodnocení je také vhodné provádět v určitých pravidelných časových intervalech. Pro kvalitnější hodnocení je možné stanovit hodnotící škálu. Ideální

je vyhodnotit vstupní úroveň třídy i jednotlivých dětí. Tato vstupní úroveň nám může posloužit při vyhodnocování v další evaluaci⁴⁰.

Domníváme se, že důležitější, než hodnocení je předat dětem pozitivní vztah k hudbě.

Před vstupem do ZŠ se od dítěte očekává:

- Samostatně čistě zazpívá známou písničku z MŠ.
- Dokáže soustředěně poslouchat krátký hudební úryvek.
- Hrou na tělo reaguje na různý charakter hudby.
- Umí manipulovat s jednoduchými dětskými hudebními nástroji.
- Má rozvinuté rytmické a tonální cítění.
- Má rozvinou hudební paměť a hudební představy.
- Orientuje se v jednoduché známé melodii.
- Imituje melodizované říkadlo a je schopné ho i samostatně melodizovat.
- Umí se soustředit na výškové vnímání.

---

⁴⁰ Příklady možného hodnocení jsou uvedeny v příloze č. 3 a 4.

7 HUDEBNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLNÍM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU

Cílem této kapitoly je nejprve ověřit, zda je hudební výchova zmiňována v souvislosti s cíli i výstupy v ŠVP dané školy a také zda tyto cíle pokrývají všechny oblasti z hlediska RVP PV.

ŠVP pro předškolní vzdělávání 1. Mateřské školy Horní Bříza – ves.

Název školního vzdělávacího programu je “Země je náš domov”.

Téma ročního plánu práce této MŠ pro rok 2019/2020 je:

„Pojďte si do školky s koťaty hrát...“

Charakteristika školy:

Mateřská škola se nachází v dolní části města Horní Bříza⁴¹. Je čtyřtřídní, tři třídy se nachází v hlavní budově školy (z toho jedna z nich je speciální). Další třída je na odloučeném pracovišti⁴², cca 300m od hlavní budovy. Mateřskou školu navštěvují zpravidla děti od 3 do 6 let, v ojedinělých případech jsou přijímány i děti od 2,5 let. MŠ využívá ke svým kulturním akcím prostředí školní auly ZŠ Horní Bříza.

Níže uvádíme výchovně vzdělávací cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy, které nacházíme v ŠVP dané školy v souvislosti se zařazením hudební výchovy:

Společný cíle pro všechny oblasti:

- Využívat co nejvíce formu učení prožitkem
- Děti zapojovat do činností dle svých věkových možností a schopností

1. Dítě a jeho tělo

Výchovně vzdělávací cíle:

- Podporovat zpěvnost dětí
- Podporovat hru na rytmické nástroje
- Rozvíjet smysl pro rytmus
- Zdokonalovat dovednosti v oblasti koordinace pohybu

---

⁴¹ Fotografie školy v příloze č. 5.

⁴² Fotografie odloučeného pracoviště v příloze č. 5.

- Podporovat pohybovou improvizaci dětí v souladu s hudbou

Očekávané výstupy:

- Zachovávat správné držení těla, zacházet s jednoduchými rytmickými nástroji
- Pohybovat se rytmicky, dodržet rytmus, doprovázet pohyb zpěvem (např. při pohybových hrách, při chůzi, při rytmických činnostech)
- Vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej podle pokynu
- Zacházet s jednoduchými hudebními nástroji
- Vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností, zvládat základní hudební dovednosti vokální i instrumentální

Nadstandartní nabídka školy v této oblasti:

- Výuka hry na zobcovou flétnu (dechová cvičení, smysl pro rytmus, melodii, zvládnout zahrát jednoduchou píseň)

2. Dítě a jeho psychika

Jazyk a řeč

Výchovně vzdělávací cíle:

- Posilovat samotný kultivovaný projev
- Podporovat správnou výslovnost, ovládnutí dechu a řeči

Očekávané výstupy:

- Naučit se z paměti krátké texty (reprodukovat říkanky, písničky, básničky)
- správně vyslovovat, ovládat dech, tempo, intonaci řeči
- Napodobování zvuků zvířátek
- Komentování zážitků

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

Výchovně vzdělávací cíle:

- Podporovat představivost a fantazii u dětí v tvořivých činnostech
- Rozvíjet pohybové, hudebně pohybové schopnosti i improvizaci

- Podporovat koncentraci a pozornost dětí ve spojení s poslechem
- Podporovat přirozenou zvědavost a kreativitu

Očekávané výstupy:

- Vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech i ve slovních výpovědích k nim
- Soustředěně poslouchat hudbu
- Vnímat, že je zajímavé dozvídat se nové věci, využívat zkušenosti z učení
- Postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí
- Myslet kreativně, předkládat „nápady“
- Tvůrčí činnosti hudební, hudebně pohybové

Sebepojetí, city, vůle

Výchovně vzdělávací cíle:

- Podporovat vyjadřování svých pocitů a prožitků pomocí hudby
- Podporovat radost ze zvládnutého a poznaného
- Oceňovat úspěchy, pomáhat vyrovnat se s neúspěchy

Očekávané výstupy:

- Vyjadřovat své pocity a prožitky i vztahy různými hudebními prostředky
- Prožívat radost ze zvládnutého a poznaného
- Těšit se z hezkých a příjemných zážitků, z přírodních a kulturních krás
- Přijímat pozitivní ocenění i svůj případný neúspěch a vyrovnat se s ním, učit se hodnotit svoje osobní pokroky

3. Dítě a ten druhý

Výchovně vzdělávací cíle:

- Vést děti k citlivosti a ohleduplnosti vůči druhým

Očekávané výstupy:

- Prosadit se, ale i přizpůsobit skupině
- Spolupracovat s ostatními

4. Dítě a společnost

Výchovně vzdělávací cíle:

- sledování události v obci a účast na akcích, které jsou pro děti zajímavé.
- Rozvoj společenského i estetického vkusu
- Rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte
- Seznamování se světem lidí, kultury a umění
- Vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností
- Přípravy a realizace společných zábav a slavností (oslavy výročí, slavnosti v rámci zvyků a tradic, kulturní programy apod.)
- Umožňovat setkávání s hudebním uměním mimo mateřskou školu, návštěvy kulturních a uměleckých míst a akcí zajímavých pro předškolní dítě

K Realizaci cílů pomáhá tato vzdělávací nabídka školy

Kulturní akce pro děti

- Koncert ZUŠ
- Vystupování na vítání občánků
- Vystupování (Vánoce), před radnicí u rozsvícení stromku v Domově se sociální péčí, v Penzionu
- Vystupování ke dni matek
- Městské slavnosti

Spolupráce s Masarykovou základní školou Horní Bříza

Spolupráce se ZUŠ Horní Bříza

- Koncerty žáků ZUŠ pro děti MŠ
- Koncerty ZUŠ se zapojením dětí z MŠ
- Společné kulturní akce pro děti MŠ a ZŠ

Očekávané výstupy:

- Umět esteticky vnímat i se vyjadřovat
- Podílet se na přípravách i realizaci společných zábav a slavností (oslavy výročí, slavnosti v rámci zvyků a tradic, kulturní programy apod.)
- Vytvoření pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat

5. Dítě a svět

Výchovně vzdělávací cíle:

- Zařazovat aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur

Očekávané výstupy

- Vnímat, že svět je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý (mít elementární povědomí o existenci různých národů a kultur, různých zemí...)

Po prostudování ŠVP 1. MŠ Horní Břízy – ves, můžeme konstatovat, že jsme hudební výchovu v souvislosti se vzdělávacími cíli i očekávanými výstupy našli ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV.

8 ČINNOSTI K ROZVOJI HUDEBNÍCH SCHOPNOSTÍ

V této kapitole se zaměřujeme na uvedení vhodných hudebních činností, které nám v mateřské škole mohou pomoci rozvíjet hudební schopnosti, které jsme uvedli ve druhé kapitole.

Příklady her, které nám rozvíjí smysl pro výšku tónu a tonalitu:

- Hra na hospodáře – určíme hospodáře, ostatní děti rozdělíme do skupin a každé skupině přidělíme role domácích zvířat (kočka, pes, slepice, koza) a rozmístíme je do rohů třídy. Hospodáři zavážeme oči a postavíme ho doprostřed třídy. Hospodář postupně volá na jednotlivá zvířata, která se mu ozývají zvuky zvířat (např. štěkotem) Hospodář se snaží poznat směr, odkud se zvuky ozývají.
- Na hudební nástroj (klavír, flétna) zahrajeme dětem velké výškové kontrasty, které různě motivujeme. Hluboké tóny dětem přiblížíme přirovnáním, že tak bručí medvěd, u vysokých tónů, že tak zpívají ptáčci. Vhodné je spojit dětem představu výšky tónu s určitým pohybem. Při hluboké poloze se mohou děti pohybovat po čtyřech právě jako ten medvěd, při vysokých tónech mohou chodit po špičkách se vzpažením. Vysoké a nízké tóny mohou děti také naznačovat polohou ruky před tělem. Na začátku volíme výrazné výškové kontrasty, které můžeme postupně zmenšovat. Po určité době můžeme zařadit i střední polohu a také využívat jiných motivací.
- Zpíváme svá jména. Děti zazpívají své jméno v určité poloze (vysoko, hluboko) a buď samy rukou naznačí, zda to bylo vysoko nebo hluboko anebo to mají za úkol poznat ostatní děti.
- Hra na sochy. Děti chodí volně za doprovodu klavíru. Doprovod se zastaví a ozve se akord v některé poloze – vysoké, střední, hluboké. Děti na polohu zareagují sochou odpovídající slyšené poloze.
- Rozdělíme děti do 3 skupin a do tří rohů: v jednom rohu bydlí medvědi, ve druhém děti a ve třetím ptáčci a vycházejí jen podle své hudby. Když jejich hudba přestane, zastaví se a čekají, až se zase ozve jejich hudba – a pak smí pokračovat.

- Hrajeme známé písně nebo deklamujeme říkadlo v různé poloze, na kterou děti reagují domluveným pohybem anebo polohu určí podle motivace: tak zpívá ptáček, tak bručí medvěd.
- Zpíváme vzestupně i sestupně tonální řadu tónů (začátek na 1. stupni)
- Tonální cítění můžeme dále upevňovat těmito hudebními hrami:

„Co je to?“ – zazpíváme otázku v sestupném durovém kvintakordu, dítě podle obrázku⁴³, který ukazujeme, zazpívá odpověď na nejnižším tónu – na 1. stupni:

Otázka: Příklady odpovědí:

Co je to?   Ži - dle.   La - vi - ce.   Stůl.

„Lítá, nelítá“ – hledáme slova, u kterých si dopředu řekneme, zda lítají nebo nelítají. Pak se to pokusíme s dětmi zazpívat podle obrázku⁴⁴ níže. Použijeme melodický model: sol-mi:

Učitelka - slovo: děti: učitelka: děti:

Mo - tý - lek.   Lí - tá.   Ko - čič - ka.   Ne - lí - tá.

Příklady her, kterými rozvíjíme hudební sluchovou představivost:

- Melodické hádanky různé obtížnosti:
  - Dětem zahrajeme počáteční melodii známé písně, děti mají za úkol poznat, o jakou píseň se jedná. Hrát můžeme na různé nástroje.
  - Děti hádají známou píseň, kterou zahrajeme o jednu nebo dvě oktávy výše nebo níže, než mají polohu svého hlasu.
  - Děti mají uhodnout známou píseň podle sice výrazného motivu, ale ze střední nebo závěrečné části písně. Tato varianta je nejtěžší.

⁴³ Zdroj obrázku vlastní

⁴⁴ Zdroj obrázku vlastní

- Děti se společně naučí celou písničku, potom jednotlivě nebo ve skupinách zpívají postupně každý část písně. Například:

BĚŽÍ LIŠKA K TÁBORU, (1. dítě nebo skupina)

NESE PYTEL ZÁZVORU. (2 dítě nebo skupina)

JEŽEK ZA NÍ POSPÍCHÁ, (3. dítě nebo skupina)

ŽE JÍ PYTEL ROZPÍCHÁ. (4. dítě nebo skupina)

- Hra „na ztracenou melodii“
  - Dítě část písně zpívá, část nechá proběhnout pouze ve své představě, pak na domluvené znamení opět začne pokračovat ve zpěvu. Aby dítě pochopilo postup můžeme nejdříve ty části, které nebudeme zpívat, zazpívat potichu.

Jak rozvíjíme smysl pro rytmus:

- Rytmem deklamovaného slova, sousloví, vět, říkadel – považujeme za nejjednodušší složku rozvoje rytmického citění. Zpočátku zkusíme realizovat hrou na tělo. Nejprve učíme tleskání, pleskání, nakonec podupy. Hru na tělo můžeme realizovat také pomocí ťukání dvou prstů nebo pěsti jedné ruky do dlaně druhé ruky, plácání dlaně jedné ruky na hřbet druhé ruky). Zpočátku jednotlivé pohyby při hře nekombinujeme, až později můžeme zkusit kombinaci dvou různých pohybů, nakonec tří. Při nácviku je nejnázší začít dvoudobým taktem, pak třídobým. Pokud děti zvládají hru na tělo, můžeme zkusit zařadit realizaci metra na rytmické nástroje. Hry se slovy a souslovími realizujeme nejen rytmicky, ale i melodicky. Vhodné melodické modely jsou: sol-mi, sol-la-sol-mi, mi-re-do, sol-mi-re-do. Deklamaci písní raději nezařazujeme, jelikož po oddělení rytmu z písničky mohou děti písničky při interpretaci zasekávat.
- Citem pro pravidelnou pulzaci.⁴⁶ Pro rozvoj tohoto citu zařazujeme rytmickou chůzi, běh, poskoky. U nejmladších dětí cvičíme sjednocování, vyrovnávání chůze s hudebním doprovodem učitelky. U starších dětí je nejvhodnější výrazný klavírní doprovod. Vhodné skladby k chůzi, běhu a poskokům jsou např. Bedřich

⁴⁶ Pulzace je pravidelný sled přízvukných počítacích dob, většinou se jedná o první doby v taktu.

Smetana – Pochod komediantů (opera Prodaná nevěsta), Ilja Hurník – Pochod, z lidových písní např. Šel zahradník, Běží liška.

- Realizací metra⁴⁷ – zařazujeme až mezi 4 – 5 rokem, k realizaci je třeba již určitá vyspělost rytmického cítění. Dvoudobé a třídobé metrum nacvičujeme nejdříve pomocí dvouslabičných a tříslabičných slov a sousloví. Spojujeme s hrou na tělo.
- Hra v pomlce – ticho je vhodné znázornit, např. slovem „pšš“, „tlesk“ nebo nějakým pohybem (zakrytím úst)
- Procvičujeme střídání různých rytmických hodnot v hrách se slovy a souslovími, ve kterých se střídají různé rytmické hodnoty nebo v hudebně pohybových hrách kombinujeme různé pohyby (chůze, běh) v závislosti na střídání délek not.
- Zařazujeme improvizální hry:

„Velký a malý“ – Improvizální hra „Velký a malý“ – hraje rytmickou deklamační hru se slovy, která pak zdrobňujeme (hlava – hlavička, ruka – ručička)

„Na barevné předměty“ – děti podle obrázků rytmicky deklamují: červený míček, modrá čepice, zelená tráva, žluté sluníčko atd.

„Co je to?“ – děti na otázku učitelky, ukazující na obrázek, odpovídají podle rytmického nebo melodického podnětu deklamací či zpěvem, který mohou spojit s tleskáním, pleskáním, ťukáním, podupy nebo hrou na rytmické nástroje.

⁴⁷ Metrum je rytmická vrstva ve které se pravidelně opakují přízvukné a nepřívukné doby v taktu.

9 PŘÍKLADY HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ V MŠ

V této kapitole se zaměřujeme na konkrétní činnosti v MŠ, kterými můžeme realizovat výchovnou práci v MŠ. Činnosti jsou rozděleny a přiřazeny podle toho, zda se jedná o pěvecké, poslechové, instrumentální nebo hudebně pohybové činnosti.

9.1 PŘÍKLADY PĚVECKÝCH ČINNOSTÍ V MŠ

Cvičení napomáhající ke správnému držení těla:

- Sbíráání jablek ze žebříku (protahování celého těla).
- Kolíbka (ohybnost páteře, protahování a posilování zádových svalů).
- Krabí chůze (zpevňování a uvědomění si podbřišku).

Vhodné pěvecké pozice:

- Pěvecký postoj – nohy mírně rozkročené, váha těla rovnoměrně rozložená. Přirozený postoj s narovnanými zády, ruce volně podél těla, ramena dole, hlava zpříma, ne zakloněná.
- Pěvecký sed - na kraji židličky, kolena od sebe, chodidla celou plochou na zemi, elasticky vzpřímená záda, ramena dole, ruce volně v klíně.
- Klek na patách – mírně roztažená kolena, tím se zapojí svaly podbřišku, vzpřímená záda, ramena dole.

Dechová cvičení:

- Nádech – vedeme nosem bez zvedání ramen do břicha, vrchní část hrudníku zůstává v klidu. Využijeme vhodné motivace: přivoň ke květině, k vůni jídla.
- Výdech – ústy, zastrčíme při něm břicho. Navazuje plynule na nádech. Výdech by měl být plynulý a nepřerušovaný. Vhodná motivace při výdechu: pofoukej si bolístku, foukej do talíře s horkou polévkou, vyfoukni z bublifuku bublinu.
- Prodloužení výdechové fáze – motivací pro procvičování může být: syčíme jako hadi (ssssss), hrajeme si na lokomotivu, která vypouští přebytečnou páru (šššššššš), bzučíme jako mouchy (bzzzzzzzz). Nepřeceňujeme jejich síly.

Cvičení, která zařazujeme při nápravě mluvozpěvu:

- Juchnutí, kýchnutí (vhodné již od 1. roku) – pomocí juchnutí se smíchem (júúúj-juch) nebo kýchnutí (héééép-čik) hlasivky dítěte přeskočí z mluvního do zpěvního hlasu.
- Divíme se (vhodné již od 1. roku) – dítě napodobuje naše divení hlasem shora dolů (džijúúú), při cvičení nekřičíme, na ú našpulíme ústa.
- Meluzína – (vhodné již od 1. roku) – děti napodobují hlas vlaku (húúú), sirény (vijúúú), hučení meluzíny (fijúúú). Děti nekřičí. Při vzestupném melodickém obloučku sklouzávají hlasem dolů a pak lehce nahoru.
- Start rakety (vhodné od 3 let) – děti hlasem i pohybem těla napodobují „start rakety“ – začínáme v hlubokém předklonu, hlava a ramena jsou spuštěné dolů. Postupně se narovnááme a současně necháme na fúúú „vzlétnout“ hlas. Při nejvyšším tónu jsme napůl vzpřímeni, ruce a hlavu máme ale „svěšenou dolů“. Nezakláníme hlavu. S konečným narovnáním do rovného postoje hlas „sjedne“ do střední polohy.

Cvičení k navození správného zpěvního tónu: cvičíme nejlépe na sestupných melodiích písní, které začínají seshora dolů, např. Skákal pes, Pec nám spadla, V zahradě na hrušce. Namísto textu písně, ale zpíváme zvukomalebné slabiky, děti napodobují hlasem různá zvířátka a zvuky.

Kukačka – ku-ku

Mňoukání kočky – mňau nebo mijaou

Kráva – búúúú

Zvuk telefonu – tu-tu

Zvuk auta – brrrr

Basa – brum-brum

Zvoneček – cilililink

Hrdlička – cukrrrrúúú (našpulená ústa)

Kuřátko – pí

Zvony – bim- bam (hlavou naznačujeme pohyb zvonu, závěrečné m necháme doznít v dutinách, můžeme zpívat i v předklonu)

Hra na házenou – rukou naznačujeme hod míčkem. Současně s hodem, který směřujeme na vybrané dítě, zpíváme ve vyšší poloze tón na „bom“. Tón posíláme dítěti spolu s imaginárním míčkem. Dítě tón „chytí“ a zpěvem je vrátí učitelce zpět.

Artikulační cvičení

Pro správnou výslovnost zpíváme melodie písní na zvukomalebné slabiky. Uvolňujeme bradu⁴⁸ pomocí deklamace nebo zpěvu slabik – má, ná, tá. Mimické svaly uvolňujeme vydáváním čertovských zvuků (ble, ble), pro uvolnění čelisti kvákáme jako žáby. Vhodná jsou pantomimická cvičení, děti si například představují a napodobují, že jí kyselý citron nebo že se proměnily v šašky a chtějí nás rozesmát, také můžou pomyslně žvýkat žvýkačku nebo přežvykovat jako kráva. K přirozenému otevírání úst a artikulaci pomůže deklamace říkadel, rozpočítadel, pranostik nebo jednoduchých jazykolamů.

Vhodné písně pro zpěv dětí v MŠ jsou uvedeny v příloze č. 1.

9.2 PŘÍKLADY POSLECHOVÝCH ČINNOSTÍ V MŠ

Vhodné společné hry:

Najdi zdroj zvuku.

Na mobilu nařídíme zvonění, které může mít podobu klasického zvonění, ale díky množstvím aplikací i podobu zvuku nějakého zvířete. Po nařízení mobil pečlivě uschováme, jakmile začne zvonit, mají děti za úkol najít zdroj zvuku.

Kdo promluvil?

Děti sedí v kruhu, hlavy mají skloněné a opřené o kolena, nedívají se. Paní učitelka nebo vybrané dítě obchází kruh zvenku. Po chvíli se zastaví u některého dítěte a pohládí ho po hlavě. Pohlazené dítě na to zareaguje odpovědí: „To jsem přece já, paní učitelko.“ Nebo „To jsem přece já, děti.“ Ostatní děti pak hádají, kdo promluvil. Po uhádnutí se děti vymění a hra pokračuje.

Co zaznělo?

⁴⁸ Uvolněná brada je důležitá pro srozumitelnost textu.

Děti opět sedí v kruhu, hlavy mají skloněné a opřené o kolena, nedívají se. Paní učitelka zahraje na hudební nástroj, na začátku je dobré střídat pouze dva nástroje, např. dřívka a činely, nebo flétnu a triangel. Děti mají za úkol na daný zvuk zareagovat domluveným pohybem, tzn. uslyší-li zvuk flétny stoupnou si, uslyší-li zvuk trianglu lehnout si.

Hudební hádanky:

Vybíráme písničky, které děti dobře znají. Zejména pokud s hudebními hádankami teprve začínáme anebo u malých dětí, nezařazujeme písně s podobnou melodií. Hádanky jsou náročné na soustředění, proto písní nevybíráme mnoho.

- a) Poznej písničku podle melodie – melodii zahrajeme na hudební nástroj – klavír, flétnu, zvonkohru (můžeme hrát úvodní, ale i závěrečnou část písně); nebo ji můžeme zazpívat brumendem. Děti mají za úkol poznat písničku podle melodie.
- b) Poznej písničku podle rytmu – vytleskáme rytmus úvodu známé písničky. Děti mají za úkol poznat písničku podle jejího rytmu.
- c) Poznej předměty podle zvuku – sami nebo za pomoci dětí připravíme pomůcky: skleničky, kelímky, krabičky nebo jiné uzavíratelné nádoby nejprve polepíme zvenku barevným papírem, tak aby nebylo vidět dovnitř. Pak je naplníme různými drobnými předměty nebo potravinami. Každou nádobu naplníme pouze jednou ingrediencí, můžeme použít např. čočku, fazole, skořápky pistáciových oříšků, sůl, kamínky, suché listy, špendlíky, hřebíky. Děti nejprve necháme se zvuky v jednotlivých nádobách experimentovat, aby se s nimi seznámily, až pak přistoupíme k hádání. K rozlišení zvuků vybereme dvě kontrastně znějící nádoby, úkolem dětí nebo jednotlivců je rozhodnout, co je v nádobách. Dětem můžeme dát možnost výběru.
- d) Sluchové pexeso – z dostupných didaktických pomůcek nám může také posloužit sluchové pexeso, kdy děti hledají stejné dvojice podle zvuků. Sluchové pexeso můžeme také vytvořit pro děti samy nebo s jejich pomocí. Inspiraci pro výrobu sluchového pexesa můžeme najít v předchozím bodě c).
- e) K rozlišení zvuků můžeme využít i různé mobilní aplikace anebo CD pro MŠ:
  - CD hlasy našich zvířat
  - CD hlasy zvířat ZOO

- CD hudební nástroje
- CD hlasy ptáků

Ukázka možné práce s poslechovou skladbou – Trojan V.: Žabák⁴⁹:

Poslech této skladby můžeme zařadit na konci jara nebo začátkem léta, kdy plánujeme procházku k rybníku. Téma můžeme nazvat: „U rybníka“. Dětem na koberec nebo na magnetickou tabuli připravíme soubor kartiček se zvířátky, která žijí u rybníka a se kterými chceme děti seznámit. Než vybranou skladbu pustíme, dáme dětem za úkol, aby tiše poslouchaly a snažily se uhádnout, o kterém zvířátku je poslechová skladba. Po poslechu děti vyjadřují své názory a přiřazují správný obrázek se žábou. Pak společně s dětmi vymýšlíme název skladby. Po jejich návrzích dětem prozradíme správný název. Dále se zaměříme na náladu skladby. Ptáme se dětí, zda si myslí, že je žabák smutný nebo veselý. S většími dětmi můžeme diskutovat o tom, proč je asi smutný? Děti pak mohou vymýšlet, zda znají ještě nějakou smutnou písničku a naopak, zda znají veselou. Pokud ještě neznají veselou píseň „Žabka a kytara“⁵⁰ můžeme ji dětem zahrát a naučit, pokud ji znají, můžeme jim ji připomenout. Při nácvičce „Žabky“ se děti mohou rozezpívat při chromatickém posunu jako žáby (kva, kva), děti mohou zkoušet kvákat smutně i vesele. Také můžeme zapojit cvičení na rozvoj smyslu pro výšku tónu a pracovat s kontrasty, kdy pomyslné kvákání zahrajeme ve vyšších nebo nižších polohách klavíru a děti mají určit slovně nebo domluveným pohybem, zda to bylo vysoko nebo hluboko. Děti pak náladu skladby mohou vyjadřovat pohybem, na „Žabáka“ skákat jako žáby pomalu a smutně a na „Žabku a kytaru“ rychleji a vesele. U rybníka pak můžeme hledat a pozorovat žáby, povídat si o nich a poslouchat jejich zvuky i zvuky ostatních zvířat. Ve třídě si pak děti mohou zahrát na žabí koncert nebo zkoušet vést žabí dialog. Procvičováním žabího kvákání si děti uvolňují čelist i jazyk a také otevírají nadhrtanový prostor.

---

⁴⁹ Hudební ukázka písně Žabák: Žabák – Trojan V. – YouTube. *YouTube* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=UpzGwC3Q-E8>

⁵⁰ Viz. příloha č. 6.

9.3 PŘÍKLADY INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ V MŠ

Vhodné hry pro seznámení s nástroji:

Najdi nástroj

Schováme dětem dva až tři hudební nástroje. Děti mají za úkol najít pouze jeden z nich. Kdo ho najde jako první, tak jej rozezvučí. Hra pokračuje hledáním ostatních nástrojů.

Jak zní?

Děti sedí v kruhu. Uprostřed jsou pod šátkem schovány rytmické hudební nástroje. Šátek odkryjeme a každé dítě si vybere takový hudební nástroj, který je mu nejvíce sympatický. Následující chvíli mohou děti s nástroji libovolně manipulovat a vyluzovat různé zvuky. Po této chvíli každé dítě představí svůj hudební nástroj libovolnou hrou. Do této hry můžeme zařadit jako mezihru následující písničku⁵¹: Každý hraje, jak umí, svůj nástroj nám představí.

Dialogy nástrojů (tato technika se využívá i v muzikoterapii)

Děti sedí v kroužku. Domluví si dvojice. Úkolem dvojice je vést rozhovor prostřednictvím hry na vybraný rytmický nástroj. Děti se ve hře střídají. Ostatní děti se mohou snažit uhodnout, jaká byla nálada rozhovoru, zda veselá, smutná, hádavá atd. Obměnou může být určení nálady už předem – např. děti mají za úkol pomocí nástrojů zahrát veselý rozhovor.

Co představují zvuky?

- a) Na nástroje vyluzujeme rozmanité zvuky podobné reálnému životu: zvuky deště, tikot hodin, šustění spadaneho listí, dusot koní. Děti hádají, co asi vyluzované zvuky mohou představovat. Společně s dětmi vymýšlíme různé zvukové možnosti.

Příklady častých představ, které mohou zvuky hudebních nástrojů vyvolat:

Dřívka – padají kapky, tikají hodiny, datel, klepání na dveře, někdo utíká, klapou podkovy, skákání míčku.

⁵¹ Zdroj obrázku vlastní

Bubínek – nebezpečí, bouřka, vichřice, kroupy, chůze medvěda, slona, jde král, indiánský tanec, stádo koní, smutek.

Činel – čaroděj, blesk, bijí hodiny, gong, mrak, strach, hluboký les, noc.

Chřestidlo – prší, padají vločky, chůze v listí, šustění papíru, větřík, sype se písek, dětské chrastítko, šumí stromy, chození strašidel.

Rolničky – kašpárek, šašek, Vánoce, ovečky se pasou, jízda na saních, rozsypané korálky, peníze, radost.

Zvon – kouzelník, ozvěna, víla, měsíc, sluníčko, vychází hvězda.

- b) Úkolem dětí je vybrat vhodný hudební nástroj a zahrát na něj vlastní představu k předem určenému tématu, např. král, zlá ježibaba, hodná princezna, drak. Po skončení hry si můžeme společně s dětmi vyprávět o představách a prožitcích.
- c) Učitelka může sama improvizovat na hudební nástroj a děti vyjadřují vlastní představy o zahraných zvucích. Při této variantě přirozeně seznámíme děti nejen s jednotlivým nástrojem a jeho zvuku, ale i s jeho správným držením a manipulací.

9.4 PŘÍKLADY HUDEBNĚ POHYBOVÝCH ČINNOSTÍ V MŠ

Správné držení těla: zde se soustředíme převážně na hlavu (držíme zpřímá, pomoci nám může představa, že jsme loutky a na temeni máme umístěný vodící drátek), ramena (nezvedáme), břicho (zatažené), záda (přímá, bederní část lehce prohnutá) a dolní končetiny (u sebe, paty nevybočují).

Uvolňovací cviky: cílem je uvolnění napětí, které se snažíme uvolnit. Děti si mohou představit, že jsou zpevněné dřevěné loutky a postupně se přeměňují na hadrového panáka. V zimě si mohou představovat, že jsou postavený sněhulák, který pomalu roztává, v létě zase, že jsou nanuk, který také roztává teplem.

Jednoduché pohybové prvky: zde děti slovně motivujeme s konkrétní představou něčeho pro ně známého. Přirovnáním jim usnadníme správné provedení cviku. Pohybem můžeme napodobovat: pochod vojáků, chůzi krále, pohyb stromu ve větru, létání ptáků, letadel, tanec baletky, protahování kočičky, běh pejska, skákání žáby, klus koně, trhání jablek, kolébání panenky.

Chůze: k chůzi skandujeme říkadlo, zpíváme píseň (Šel zahradník do zahrady), děti chodí samostatně prostorem za doprovodu bubínku, děti chodí v hadu za učitelkou. Chůzi pomocí bubínku střídáme se zastavením nebo chodíme v různých tempech – rychlost tempa určuje bubínek.

Běh: doprovázíme ho hrou na hůlky, při nácviku můžeme využít živější hudbu. Možné aktivity k procvičování běhu:

- Děti běhají po třídě v rytmu osmin a představují let ptáčka.
- Děti běhají při pravidelné hře na hůlky. Při silnějším úderu se zastaví. V běhu smí pokračovat až při další hře na hůlky.
- Děti běhají při hudbě. Jakmile hudba přestane hrát, děti si sednou do dřepu. Pokračují až když hudba začne znovu hrát.
- Děti běhají po třídě. Jedno dítě je honič a koho se dotkne, ten se vyfoukne jako pneumatika a se syčením se pomalu sune k zemi. Kterékoli dítě ho může zachránit tím, že ho přifoukne, pohyb pumpování doprovodí zvukem ššššš. V době pumpování se honič nesmí dotknout zachránce. Pumpovat může více dětí najednou.

Střídání běhu a chůze: regulujeme hrou na bubínek (chůze) a hůlky (běh). Pro chůzi volíme čtvrté hodnoty, pro běh osminové. Zpočátku i rozdílnost hudebních nástrojů pomáhá dětem pochopit kontrast rychlého a pomalého tempa. Později stačí doprovod pouze jednoho hudebního nástroje. Tempa střídáme v delších časových intervalech. Činnosti k procvičování běhu a chůze:

- Děti mají reagovat na rytmus chůze či běhu správným pohybem.
- Děti rozdělíme na dvě skupiny. Na bubínek střídáme pomalejší tempo, znázorňující chůzi s rychlejším tempem pro běh. Jedna skupina má za úkol reagovat pouze na pomalejší tempo chůzí, druhá skupina pouze na rychlejší tempo během. Skupina se tedy pohybuje pouze v případě, že slyší svůj rytmus.
- Chůzi můžeme střídat nejen s během, ale např. se cvalem.

Poskoky: Děti mohou rytmicky poskakovat na písničku Skákal pes.

Hru na tělo realizujeme tleskáním⁵², pleskáním⁵³, podupy, ťukáním dvou prstů nebo sevřené pěsti jedné ruky do dlaně druhé ruky, plácání dlaně jedné ruky na hřbet druhé ruky. Při učení začínáme nejdříve samostatným tleskáním, pak pleskáním, nakonec podupáváním. Až po zažití pohyby spojíme, nejprve dva, později tři pohyby. Začínáme s dvoudobým taktem, pak třídobým a pracujeme s jednoduchými rytmickými kombinacemi. Hrou na tělo můžeme hrát rytmus, metrum, první dobu v taktu, deklamovat a hrát rytmus slov, sousloví a vět, říkadel, zhudebněných říkadel.

Hra na tělo podle textu říkanky:

Tleskejte, pleskejte,
 tleskejte, šlapejte,
 tleskejte, pleskejte,
 zadupejte.

Nedoporučujeme doprovázet zpěv písně hrou jejího rytmu po celou dobu zpěvu. Když děti vytleskávají rytmus, nesoustředí se na zpěv a zaměňují ho za deklamaci textu písně.⁵⁴

Vhodné jsou také lidové dětské taneční hry (Zlatá bráno, Kolo, kolo, mlýnský, Zajíček v své jamce) a pohybové ztvárnění písní.

Pohybové hry:

- Pohybová hra na ozvěnu – děti utvoří kruh. Jedno dítě předvede jakýkoli pohyb – např. otočení na místě. Ostatní děti pohyb opakují. Ve hře se postupně vystřídají všechny děti. Příklady pohybových prvků: kroky vpřed, vzad, poskoky, hmity v kolenou, mávání, kývání hlavou.
- Na čaroděje – děti se pohybují volně po prostoru. Jakmile čaroděj (učitelka) cinkne do trianglu, děti se zastaví a čekají na rozkaz čaroděje. Čaroděj např. řekne: „zaklínám vás v koníky“. Děti pak musí klusat jako koníci. Pohyb dětí se zastaví s novým cinknutím trianglu a čaroděj vydá nový pokyn.

⁵² Tleskat můžeme normálně, měkce, tvrdě a skluzem, před a za tělem, nad hlavou, vedle těla, u země, pod koleno, s rotací trupu, ve dvojici do rukou druhého dítěte. Tleskat můžeme na místě i v pohybu.

⁵³ Plácání dlaní do stehen

⁵⁴ LIŠKOVÁ, 2006, s. 71.

10 TEMATICKÉ CELKY V MŠ

V této kapitole se zaměřujeme na ukázkou tematických celků, které jsou součástí TVP. Někdy jsou tyto celky také označovány jako tematické bloky anebo jako integrované bloky. Fotografie z realizace těchto celků nalezneme v přílohách. Tyto tematické celky nám pomáhají propojovat všechny výchovné složky a zároveň jimi naplňujeme požadavek RVP PV o integraci vzdělávání.

10.1 TÉMA: PODZIMNÍ POČASÍ

Pedagogické záměry:

- Rozvoj tvořivosti
- Rozvoj jemné motoriky
- Rozvoj grafomotoriky a zrakové diferenciac
- Rozvoj rytmického cítění
- Podporovat hru na rytmické nástroje

Očekávané výstupy:

- Výtvarné ztvárnění deště
- Rytmické ztvárnění písně „Deštík“ pomocí hry na tělo a pomocí rytmických nástrojů
- Dokázat překládat papír do „harmoniky“
- Rozlišení stejných obrázků a jejich spojení pomocí tužky

Hudební výchova: píseň „Deštík“⁵⁵ – motivace k činnostem tematického celku, nácvič písně. V souvislosti s touto písničkou rytmizujeme zvuky deště, od slabého deštíku po prudký liják. Tato písnička nám posloužila jako motivace pro výtvarné ztvárnění deště.

Výtvarná výchova: malujeme dešť pomocí voskovek a vodovek – pozorování efektu při kreslení bílou voskovkou na bílý papír, zdánlivě neviditelný obrázek se objeví až po přetření barvou z vodovek.

---

⁵⁵ Příloha č. 7

Pohybová výchova: rozvíjíme se pomocí pohybů, napodobujících podzimní oblékání. Děti se pohybují při poslechu písničky „Deštík“, píseň hrajeme na klavír v různě rychlém tempu, děti reagují na změnu tempa pomocí chůze či běhu.

Řeč: motivační dechové cvičení – foukáme do listů jako vítr. Povídání o podzimních změnách v přírodě a o podzimním počasí.

Poznávání: co si oblečeme do podzimního počasí. Procvičování pojmů prostorové orientace s pomocí deštníku: nad, pod, vedle, před, za.

Práce s pracovním listem: spojování stejných listů.

Pracovní výchova: vyrábíme papírové deštníky (procvičujeme zručnost při skládání barevných papírů na tzv. harmoniku), lepíme vyrobené deštníky na namalované podzimní počasí. Dolepujeme podzimní listy.⁵⁶

10.2 TÉMA: POHÁDKA O ŘEPĚ

Pedagogické záměry:

- Rozvoj spolupráce a komunikace
- Rozvoj tvořivosti
- Rozvoj jemné motoriky
- Rozvoj předmatematických dovedností
- Podporovat improvizaci
- Podporovat soustředěný poslech

Očekávané výstupy:

- Dramatizace pohádky pomocí papírových loutek
- Děti umí zazpívat písničku „O Řepě“⁵⁷
- Tvůrčí pohyb na písničku
- Obrázek řepy⁵⁸

⁵⁶ Viz. příloha č. 8.

⁵⁷ Viz. příloha č. 9.

⁵⁸ Viz. příloha č. 10.

- Papírové listy – individuální práce⁵⁹
- Rekvizita „Řepa“ – společný výrobek, určený pro dramaturgizaci pohádky⁶⁰
- Divadelní představení v kostýmech⁶¹
- Dokázat soustředěně poslouchat při poslechu četby a při dramaturgizaci pohádky ostatními dětmi.

Pohyb: manipulace s míčem (kulatý jako řepa) horními končetinami, odrážení a chytání míče, posilování rukou pro větší sílu na vytáhnutí „řepy“. Manipulace s míčem dolními končetinami – pomocí plosky na noze.

Řeč: čtení pohádky učitelkou, poté děti samy vyprávějí děj pohádky.

Upevňujeme předmatematické pojmy: před, za, první, poslední, uprostřed, největší, nejmenší, větší, menší.

Poznávání: když si pomůžeme, tak více dokážeme.

Hudba: zpíváme pohádku O Řepě s klavírem, doprovázíme pohybem.

Dramatická výchova: dramaturgizace pohádky pomocí papírových loutek s magnetem. Děti samy hrají pohádku v kostýmech.

Výtvarná výchova: děti razítkují barvu do připravené šablony, pak s prstovými barvami obtiskují dlaně, tím na výkresu dotvářejí listy.

Pracovní výchova: děti společně vytváří rekvizitu řepy, z papíru vytvářejí listy k řepě, starší děti obkreslují šablonu a samy vystřihují list, mladší mohou využít již připravenou šablonu, pak nůžkami prostřihujeme otvory do listu, kterými provlékáme špejli. Vzniklé listy vpichujeme do předem připraveného kořene řepy.

10.3 TÉMA: NA SVATÉHO MARTINA KOUŘÍVÁ SE Z KOMÍNA

Pedagogické záměry:

- Rozvoj prosociálního chování
- Rozvoj tvořivosti

⁵⁹ Viz. příloha č. 10

⁶⁰ Viz. příloha č. 10.

⁶¹ Viz. příloha č. 11.

- Rozvoj jemné motoriky
- Rozvoj lokomočních dovedností
- Podporovat spolupráci s ostatními
- Umožňovat setkávání s hudebním uměním mimo mateřskou školu

Očekávané výstupy:

- Umět vystřihnout tvar podle šablony
- Reprodukce písničky „Už Martin na bílém koni“⁶²
- Přípravy a realizace kulturního programu k rozsvícení vánočního stromu
- Obrázek komína a kouře⁶³
- Dokázat nabídnout a přijmout pomoc
- Dramatizace příběhu

Pohyb: rozvíjíme lokomoční dovednosti – plazení, lezení, chůze, běh, poskoky, převaly.

Řeč: motivační dechová cvičení: foukáme na podpal do „kamen“, čtení legendy „O Svatém Martinovi“ – práce s textem, vysvětlení neznámých slov

Poznávání: poznávání tradic a přísloví okolo svatého Martina. Porovnávání dříve x nyní.

Hudba: písnička „Už Martin na bílém koni“, nácvik písní na vystoupení při rozsvícení vánočního stromu.

Dramatická výchova: dramatizace čteného příběhu, zaměření na pomoc ostatním, na to, jak poznám, že někdo potřebuje pomoc.

Pracovní výchova: vyrábíme komíny. Starší děti vystřihují, mladší mohou využít hotovou šablonu. Vystřihujeme malé cihličky, které lepíme na komín.

Výtvarná výchova: dokreslujeme nad vyrobené komíny krouživými pohyby kouř.

---

⁶² Viz. příloha č. 12.

⁶³ Viz. příloha č. 13.

10.4 TÉMA: NOVÝ ROK A TŘI KRÁLOVÉ

Pedagogické záměry:

- Rozvoj prosociálního chování
- Rozvoj tvořivosti
- Rozvoj jemné motoriky
- Zdokonalování dovedností v oblasti koordinace pohybu
- Pohybovat se rytmicky, doprovázet chůzi zpěvem
- Zdokonalovat dovednosti v oblasti koordinace pohybu

Očekávané výstupy:

- Dokázat obdarovat ostatní (zvířátka v lese, ptáčky v krmítku)
- Dokázat složit tvar podle vzoru, zacházet správně s lepidlem
- Reprodukce písně „My tři králové“⁶⁴
- Dokázat doprovodit písničku na jednoduché rytmické nástroje
- Obrázek tří králů⁶⁵
- Dokázat samostatně nebo s dopomocí přejít lano
- Dramatizace příběhu⁶⁶
- Zachovávat správné držení těla

Pohyb: královské cvičení – dbáme na správné držení těla a udržení rovnováhy, chůze po lavičce a laně, přeskokování překážek různými způsoby.

Řeč: Čtení a vyprávění příběhu.

Poznávání: seznamujeme se s pranostikami a zvyky k danému období.

Hudba: Učíme se písničku „My tři králové“.

Dramatická výchova: dramatizace příběhu o třech králich.

---

⁶⁴ Viz. příloha č. 14.

⁶⁵ Viz. příloha č. 15.

⁶⁶ Viz. příloha č. 16.

Pracovní výchova: vyrábíme tři krále – vystřihujeme a skládáme královské šaty z ubrousků, přilepujeme hlavy a koruny.

Výtvarná výchova: dokreslujeme třem králům obličej, ruce a nohy a přimalováváme sních s temperovými barvami.

Grafomotorika: práce s pracovním listem, spojujeme stejné koruny, hledáme stíny korun.

Doplňkové činnosti: vycházka ke krmelci a krmítku – obdarováváme zvířátka a ptáčky.

ZÁVĚR

V teoretické části jsem se zaměřila na dokumenty, kterými se výchovná práce v mateřské škole musí řídit. Také jsem uvedla všechny vzdělávací oblasti z RVP PV, ke kterým jsem přiřadila činnosti z hudební výchovy, kterými lze naplňovat dílčí cíle z těchto vzdělávacích oblastí. Dále v teoretické části vymezuji některé hudební pojmy, uvádím, jaké máme základní hudební schopnosti a jak je rozvíjíme. V teoretické části se zabývám i hudebním vývojem dítěte, hudebními zásadami výuky a seznamuji s hudebními činnostmi v MŠ, rozebírám možnosti propojení hudební výchovy s jinými výchovami, zmiňuji se o požadavcích na učitele v souvislosti s hudební výchovou a evaluací hudební výchovy, dětí i učitele MŠ. Cílem teoretické části bylo blíže přiblížit kurikulární dokumenty ovlivňující výchovnou práci v MŠ, porozumět hudebním schopnostem dětí v předškolním věku, seznámit s druhy hudebních činností v MŠ a upozornit na možná rizika v souvislosti s realizací jednotlivých hudebních činností.

V praktické části uvádím konkrétní možnosti rozvíjení hudebních schopností i možnosti realizace hudebních činností v MŠ. Tyto činnosti jsou většinou uvedeny v různých variantách obtížnosti. Uvedené praktické ukázky mohou sloužit pouze jako inspirace, učitel sám může podle svého uvážení, své fantazie, podle počtu dětí a také dle jejich úrovně hudebních schopností obměňovat hudební aktivity. Cílem praktické části je poskytnout inspiraci a nastínit většinou nepřeborné množství možností.

Zda se tyto cíle podařilo naplnit je na posouzení čtenářů této práce. Cílem nebylo objevit něco nového, ale spíše shrnout informace z probíraných témat v souvislosti s hudební výchovou a seznámit čtenáře s konkrétními možnostmi realizace hudební výchovy v MŠ.

RESUMÉ

Cílem bakalářské práce bylo představit možnosti začlenění hudební výchovy do programu výchovné práce v mateřské škole.

V teoretické části se zabýváme dokumenty, kterými se výchovná práce v mateřské škole musí řídit. Též se věnujeme všem vzdělávacím oblastem RVP PV, ke kterým přiřazujeme činnosti z hudební výchovy, kterými můžeme naplňovat dílčí cíle těchto oblastí. Dále se zabýváme hudebními schopnostmi, ontogenezí dítěte předškolního věku i didaktickými zásadami v hudební výchově. Poté se zabýváme druhy hudebních činností, pomocí kterých realizujeme hudební výchovu v MŠ. Kromě toho se také zabýváme možným propojením s ostatními výchovnými složkami. Nakonec se krátce zaměřujeme i na požadavky na učitele a na evaluaci.

V praktické části jsou uvedeny ukázky konkrétních možností začlenění hudební výchovy do programu výchovné práce v mateřské škole a také tabulky, které mohou pomoci při diagnostice i evaluaci. Cílem praktické části bylo také inspirovat čtenáře k dalším možným aktivitám v programu výchovné práce v souvislosti s hudební výchovou.

SUMMARY

The aim of the bachelor's thesis was to present the possibilities of including music education in the program of educational work in kindergarten.

In the theoretical part, we deal with the documents that educational work in kindergarten must follow. We also handle all educational areas of the Framework Education Programme for Preschool Education, to which we assign activities from music education, which can fulfill the partial goals of these areas. Furthermore we also work with musical abilities, the ontogenesis of preschool children and didactic principles in music education. Then we explore the types of music activities with which we implement music education in kindergarten. In addition, we also pursue possible connections with other educational components. Finally, we briefly focus on the requirements for teachers and evaluation.

In the practical part, there are examples of specific possibilities of including music education in the program of educational work in kindergarten, as well as tables that can help in diagnosis and evaluation. The aim of the practical part was also to inspire the reader to other possible activities in the program of educational work in connection with music education.

SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

BRETTSCHNEIDEROVÁ, Václava a Markéta KUBECOVÁ. Taneční činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe, [2018]. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-386-5.

Hudební ukázka písně Žabák: Žabák – Trojan V. – YouTube. YouTube [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=UpzGwC3Q-E8>

JENČKOVÁ, Eva. *Hudební pohádka 1. díl*. Hradec Králové : TANDEM, 2014

JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-729-0080-3.

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-274-4.

LIŠKOVÁ, Marie. *Do-re-mi 1: zpěvník pro předškoláčky*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2015. ISBN 978-80-7235-554-9.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-863-0726-3.

PAZOUR, Jiří a Robin KRÁL. *Písničky na hraní: písničky a hry rozvíjející hudební tvořivost dětí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0613-2.

RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. *Zpíváme a tvoříme s malými*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0067-1.

SEDLÁK František, *Metodologická východiska zkoumání hudebního vývoje člověka*. IN *Hudba v rozvoji lidské osobnosti*. Praha 1976.

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. *Nápady - hry - tvořivost*. ISBN 80-717-8323-4.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, Alena TICHÁ a Věra BUREŠOVÁ. *Písničky a jejich dramaturgie*. Praha: Portál, 2000. *Nápady - hry - tvořivost*. ISBN 80-717-8477-X.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0648-4.

TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-100-6.

ZEMAN, Petr. Ukulele v české škole. V Ústí nad Labem: AOS Publishing, 2017.

ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. Hudební výchova v mateřské škole: (metodika): učebnice pro 2. až 4. ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách i pro praxi učitelek mateřských škol. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro střední školy (Státní pedagogické nakladatelství).

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Seznam lidových písní vhodných pro zpěv v MŠ.....	II
Příloha č. 2 – hudební pohádka O Smolíčkovi.....	III
Příloha č. 3 Diagnostika hudebnosti dítěte.....	IV
Příloha č. 4 – Hodnocení výchovné práce a sebereflexe pedagoga.....	V
Příloha č. 5 Fotografie 1. MŠ Horní Bříza ves a jejího odloučeného pracoviště.....	VI
Příloha č. 6 Žabka a kytara.....	VII
Příloha č. 7 – M. Maťáková: Deštík.....	VIII
Příloha č. 8 – Výrobek k tématu „Podzimní počasí“.....	IX
Příloha č. 9 – Písnička „O Řepě“.....	X
Příloha č. 10 – Obrázek řepy, listy řepy, rekvizita řepy.....	XI
Příloha č. 11 – Dramatizace pohádky v MŠ.....	XII
Příloha č. 12 – písnička „Už Martin na bílém koni“.....	XIII
Příloha č. 13 – Obrázek komína a kouře.....	XIV
Příloha č. 14 – Písnička „My tři králové“ – Lidová píseň z Čech.....	XV
Příloha č. 15 – Obrázek tří králů.....	XVI
Příloha č. 16 – Dramatizace příběhu k písničce „My tři králové.“.....	XVII

Příloha č. 1 – Seznam lidových písní vhodných pro zpěv v MŠ⁶⁷

HODEBNÍ ČINNOSTI pro předškolní vzdělávání

Název písničky	tónový rozsah	vhodná tónina
	tři tóny	
Houpy, houpy		D
Hali, běli		E, F, D
Kampák, kučačko		D, C
	čtyři tóny	
Já mám malovanou vestu		D
Kováři, kováři		A
Pod našim okýnkem		C
Zlatá brána		C
	pět tónů	
Běží liška k Táboru		D
Cib, cib, cibulěnka		D
Holka modrooká		A
Já ne, já ne, to ty, to ty		A
Když jsem jel do Prahy pro hrách		C, D
Maličká su		E
Nestarej se ženo má		E
Ovčáci, čtveráci		D
Pec nám spadla		C
Proto jsem si kanafasku		D
Rybíčka maličká		C
Řekni, řekni, řekni jí		D, C
Sedí liška pod dubem		D
Skákal pes		C, D
Spi, Janičku, spi		D
Šel tudy, měl dudy		D
Travička zelená		D
To je zlaté posvícení		D
Už je to udeřáno		D

26

Zpívá

Název písničky	tónový rozsah	vhodná tónina
	šest tónů	
Kočka leze dírou		C, D
Okolo Frýdku		C, D
Proto jsem si kanafasku		D, Es
Prší, prší		C
Stojí vrba košatá		D
Sej zahradník do zahrady		E
Tancovala žížala		D
Uvázali krávu		C
	sedm tónů	
Adámku náš		D
Běžel tudy zajiček		F, G
Čížecku, čížecku		F, G
Kalamajka mik, mik, mik		A
Na ty louce zelený		C
Pásla ovečky		A
	osm tónů	
Hajha husy ze pšenice		C
Já jsem malý mysliveček		C
Já jsem muzikant		F
Já mám koně		F
Komáři se ženili		C
Na Bílé hoře		F
Nepudu domu		F
Šla Nanyňka do zeli		C
Tluče bubentček		C

⁶⁷ LIŠKOVÁ, 2006, s. 26 a 27.

Příloha č. 2 – hudební pohádka O Smolíčkovi⁶⁸

SMOLÍČEK A JESKYŇKY

O SMOLÍČKOVI hudba: Marta Bartošová
slova: František Hrubín

Andante

Pr-ší, pr-ší, ce-lý les ve vo-dě se to-pí dnes...

Ťu-ky, ťu-ky, ťu-ky, ťu-ky, ťuk, ťuk,

20 Smo-li-čku, ťu-ky, ťu-ky, ťu-ky, ťu-ky, o-te-vři nám svě-tní-čku!

---

⁶⁸ JENČKOVÁ, 2014, s. 32.

Příloha č. 3 Diagnostika hudebnosti dítěte⁶⁹

Jméno dítěte: Daník		věk: 5 let	Datum: 27.11.2019
Druh činnosti:	Popis činnosti (děti napodobovaly ... vypsát)	Výsledek činnosti: (popis – jak to dítě zvládlo)	Možnosti nápravy a poznámky (nesmělá, nechtěla opakovat až...)
Imitace zvuků: (předzpěv učitele) bim bam, kuku, krá aj. - výška rytmus	<i>Ozvěna. Motivace: Dítě motivujeme hrou Na papouška. Napodobuje zvuky zvířat: ptáček (píp-píp) .....</i>	<i>Daník dokázal bez problémů vše opakovat. Správně napodobil výšku i rytmus opakovaných slov.</i>	<i>Rozvíjet hudebnost postupným zvyšováním obtížnosti (delší fráze, složitější rytmus).</i>
Rytmické citění: (dle věku – mladší: slova a sousloví. Starší hra na tělo, opakování jednoduché rytmu. Složitějšího – rytmus, metrum, pulzace při zpěvu učitele, při vlastním zpěvu)	<i>Hra na tělo (tleskání, pleskání, podupy, ťukání dvou prstů jedné ruky do dlaně druhé ruky, plácání dlaně jedné ruky na hřbet druhé ruky).</i>	<i>Daník vše zvládl, hra ho bavila. Sam vymýšlel různé varianty. S jistotou zvládl kombinaci tří prvků – tleskání, pleskání a podupávání.</i>	<i>Podporovat tvořivost, zkoušet zařazovat složitější takt.</i>
Hudební sluch (čistá intonace, mluvozpěv, přibližná intonace, melodii si přizpůsobuje, zpívá čistě jen s oporou aj. - popis) a kvalita projevu: dyšný, zvonivý, ostrý, zastřený, bojácny hlas..	<i>Daník si vybral jemu známou písničku – Včelka v tónině D-dur. Nejprve zkušel píseň zazpívat společně s klavírem, pak samostatně bez klavíru.</i>	<i>Daník znal dobře text. Při zpěvu s klavírem dobře udržel rytmus, při samostatném zpívání, zejména od poloviny písně, výrazně zrychloval. Hlas zněl čistě.</i>	<i>Hudebně ho doprovázet – klavír, bubínek, vytleskávání, aby dokázal lépe udržet rytmus. Dbát na rozezpívání i dechová cvičení.</i>
Tonální citění a čistá intonace (sluchové výškové schopnosti): schopnost slyšet centrum – jak dítě zpívá, zda udrželo tóninu – mluvozpěv, přibližné, ano, ale klouže do jiné tóniny, drží tóninu)	<i>Motivace: Hra na Superstar. Nechám dítě vybrat píseň podle své volby, dám jako rekvizitu dítěti mikrofon a zahrajeme si na „Superstar“.</i>	<i>Daník si vybral píseň „Já do lesa nepojedu“. Při zpěvu udržel melodii. Hlas zněl čistě, nebojácně a rytmicky správně. Udržel tóninu.</i>	<i>Není nutná náprava.</i>
Harmonické citění: (schopnost rozlišit vazbu mezi akordy) Udělat chybu v doprovodu známé písně	<i>Hra Triangle cinkni. Dítě drží triangl a má cinknout vždy, když uslyší něco, co do písničky nepatří, co nezní správně. Vybrala jsem jemu známou píseň „Já do lesa nepojedu“</i>	<i>Daník poslouchal hru na klavír a já jsem schválně dělala ve známé písni chyby. Všechny chyby odhalil správně.</i>	<i>Můžeme zkoušet dělat méně výrazné chyby a zkoušet hledat na méně známých písničkách.</i>
Představivost, paměť, pozornost a) Poslech zvuků Co je to? Nahrát zvuky HV: zvuků – zvířata, činnosti člověka, příroda b) pozná známé písně dle rytmu, dle melodie	<i>a) Motivace: Sluchová hra. Dítě dostane hrací kartu. Na stole jsou obrázky zvířat. Dítě poslouchá zvuky z CD. Jakmile uslyší zvuk, vybere příslušné zvíře a dá obrázek na hrací kartu. b) Hra Písničkové hádanky. Zahraj na klavír melodii známé písně a dítě se snaží pojmenovat tuto píseň.</i>	<i>Daník zvuky zvířat rychle poznal. Při poznávání melodie známé písně byl také pokaždé úspěšný. Pouze se někdy delší dobu rozmýšlel.</i>	<i>Častěji procvičovat.</i>
Kontrast v hudbě (reakce pohybem): Vysoko hluboko Krátce dlouze Rychle pomalu Silně slabě	<i>Hra na sochy. Dítě chodí volně za doprovodu klavíru. Když doprovod zastaví, ozve se „hluboký či „vysoký“ tón a dítě udělá sochu odpovídající slyšené poloze.</i>	<i>Daník bez problémů reagoval na změnu tónů. Vždy zaujal správnou pozici.</i>	<i>Přidávat složitější prvky. Zkusit trénovat pohyb na rytmus pomocí vytleskávání nebo hraní na bubínek či ozvučená dřívka.</i>

⁶⁹ Vlastní zdroj

Příloha č. 4 – Hodnocení výchovné práce a sebereflexe pedagoga⁷⁰

Naplňování rámcových cílů RVP PV:	nesplněno	Částečně splněno	splněno
Byly rozvíjeny poznatky, schopnosti i dovednosti dítěte?			
Byly děti seznamovány s hodnotami?			
Měly děti možnost vyjadřovat své samostatné postoje?			
Sebereflexe pedagoga			
Umožnily zvolené činnosti (nebo téma) naplňovat vzdělávací cíle?			
Byly pokryty všechny vzdělávací oblasti z RVP PV?			
Byl naplňován požadavek prožitkového učení?			
Byly vytvořeny podmínky pro radostnou činnosti dítěte?			
Bylo dětem umožněno vybrat si činnosti formou nabídky?			
Byl plněn požadavek posloupnosti a návaznosti na předchozí zkušenosti dětí?			
Byl plněn požadavek akceptace přirozených vývojových specifik dětí předškolního věku?			
Bylo ke každému dítěti přistupováno individuálně vzhledem k jeho aktuálním možnostem a schopnostem?			
Byly rozvíjeny všechny hudební schopnosti?			
Byly realizovány všechny hudební činnosti (pěvecké, poslechové, instrumentální, hudebně-pohybové)			

Poznámky o vzniklých situacích, které ovlivnily průběh realizace výchovné práce:

⁷⁰ Vlastní zdroj

Příloha č. 5 Fotografie⁷¹ 1. MŠ Horní Bříza ves a jejího odloučeného pracoviště

⁷¹ Vlastní zdroj

Příloha č. 6 Žabka a kytara⁷²

Žabka a kytara

Ma - lá žab - ka, jme - nu - je se Kat - ka, na ky - ta - ru brn - ká a,
u ryb - ni - ka den - ně ve - čer se - dá a pis - nič - ku zpí - vá ač

Brn - ky, brn - ky, brn - ky, kvá - ky, kvák, tu - hle pí - seň zpí - vá kaž - dý rád...

brn - ky, brn - ky, brn - ky, kvá - ky kvák, za - zpí - vá - me všich - ni tak.

2. Seběhly se všechny malé žáby,
poslouchají písničku,
žabka Katka stále jenom hraje
v rákosí při měsíčku. Brnky...

3. A tak žabka, co má jméno Katka,
každý večer koncert má,
učí všechny večer u rybníka
žabí píseň zazpívat. Brnky....

⁷² ZEMAN, Petr. *Ukulele v české škole*. Ústí nad Labem: AOS Publishing, 2017, s. 40.

Příloha č. 7 – M. Maťáková: Deštík⁷³

PODZIM

Deštík

*Hudba i slova:
Marie Maťáková*

D *A*

Když pa - daj de - ště ka - pi - čky, ka - pí, ka - pí, kap,

A *A⁷* *D*

tak ve - zme - me si de - štní - čky, tak, no prá - vě tak.

G *D* *A⁷* *D*

Proč, proč, proč a - si pa - dá nám de - štík na vla - sy,

G *D* *A⁷* *D*

proč, proč, proč a - si pr - ší nám na vla - sy.

2. Když teče voda pramínky,
cáky, cáky, cák,
tak obujem si holínky,
tak, no právě tak.
Proč, proč, protože
dělají se tu kaluže,
proč, proč, protože
jsou všude kaluže.

3. Proč je nám tady veselo,
když je tu černý mrak,
když z něho tolik přšelo
tak, no právě tak.
Proč, proč, proč to je,
deštík nám duhu maluje,
proč, proč, proč to je,
děšť duhu maluje.

⁷³ LIŠKOVÁ, Marie. *Do-re-mi 1: zpěvník pro předškoláčky*. Praha: SPN, 2015, s. 7.

Příloha č. 8 – Výrobek k tématu „Podzimní počasí“⁷⁴

---

⁷⁴ Vlastní zdroj

Příloha č. 9 – Písnička „O Řepě“⁷⁵

O řepě

Zvolna

1. Dě-de-ček s ba-bič-kou jak rá-no vsla-li, na ře-pu vs-li-kán-skou chuť dos-ta-li.
Za-táh-á za-ni a jed-na nu-la, ta ře-pa a-ni se ne-poh-nu-la.

2. Vnučka to viděla, na pole běží, sami ji vytáhnou asi jen ztěží.
Tahají, prohrávají dva-nula, ta řepa ani se nepohnula.

3. Pejsek má sílu, tak za nimi spěchá,
aby ho viděli, tak aspoň štěká.
Tahají, prohrávají tři-nula, ta řepa ani se nepohnula.

4. Volají na pomoc kočičku svoji, za chvíli na poli za nimi stojí.
Tahají, už je to čtyři-nula, ta řepa ani se nepohnula.

5. Celé to sleduje malá myšička, pomoc jim nabídla, takhle maličká.
Tahají, vyhráli, teď tu leží, ta řepa s nimi už nesoutěží.

⁷⁵ Zdroj: Vyfotografováno na pianě v 1. MŠ Horní Bříza - ves ve třídě „Dráčků“.

Příloha č. 10 – Obrázek řepy, listy řepy, rekvizita řepy⁷⁶

Obrázek řepy

Listy řepy

Rekvizita řepy

⁷⁶ Vlastní zdroj

Příloha č. 11 – Dramatizace pohádky v MŠ⁷⁷

---

⁷⁷ Vlastní zdroj

Příloha č. 12 – písnička „Už Martin na bílém koni“⁷⁸

ZIMA

Už Martin na bílém koni

Už Ma-rtin na bí-lém ko-ni, už za-se při - jí - ždí
 k nám, ve - se - le po-dkú-vky zvo - ní, je - de k nám
 zas bí - lý pán. Po sí - lá ho sva - tý Pe - tr,
 ať zi - mu o - hlá - sí včas, ze skří - ně vy - tá-hnem
 sve - tr, bu - de se nám ho - dit zas.

2. Máme teď jediné přání,
 ať brzy napadá sníh,
 ať na bobech a na saních
 řádit můžem na kopcích.
 Ať honem andílci v nebi
 roztrhají peřinu,
 nechceme déle už čekat,
 těšíme se na zimu.

19

⁷⁸ Zdroj: LIŠKOVÁ, 2015, s.19.

Příloha č. 13 – Obrázek komína a kouře⁷⁹

---

⁷⁹ Vlastní zdroj

Příloha č. 14 – Písnička „My tři králové“ – Lidová píseň z Čech⁸⁰

ZVYKY – VÁNOCE

My tři králové

Lidová píseň z Čech

My tři krá - lo - vé jde - me k vám,
šťě - stí, zdra - ví vin - šu - - jem vám.

2. Štěstí, zdraví, dlouhá léta,
my jsme k vám přišli zdaleka.
3. Daleká je cesta naše,
do Betléma mysl naše.
4. „Co, ty černej, stojíš vzadu?
Vystrkuješ na nás bradu?“
5. „A já černej vystupuju
a Nový rok vám vinšuju!“
6. A my taky vystupujem
a Nový rok všem vinšujem.

Ostináto

Metalofon

142

⁸⁰ Zdroj: LIŠKOVÁ, 2015, s. 142.

Příloha č. 15 – Obrázek tří králů⁸¹

---

⁸¹ Vlastní zdroj

Příloha č. 16 – Dramatizace příběhu k písničce „My tři králové.“⁸²

⁸² Vlastní zdroj